

**Управління освіти і науки обласної державної адміністрації
Чернігівський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського**

Здрастуй, радісна пора!

**збірка матеріалів на допомогу
педагогічним працівникам
дитячих закладів оздоровлення та відпочинку**

**Чернігів
2017**

«Здрастуй, радісна пора!» (збірка матеріалів на допомогу педагогічним працівникам дитячих закладів оздоровлення та відпочинку) / упоряд. М.О. Жирохов. – Чернігів: ОШПО ім. К.Д. Ушинського, 2017. – 68 с.

Упорядник:

Жирохов М.О., методист відділу виховної роботи і здорового способу життя ЧОШПО ім. К.Д.Ушинського

Рецензенти:

Мокрогуз О.П. – завідувач кафедри суспільних дисциплін та методики їх викладання ЧОШПО ім. К.Д.Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент

Ушак С.Г. – заступник директора з навчально-методичної роботи позашкільного навчального закладу «Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді»

Відповідальний за випуск:

Лисенко І.В. – проректор ЧОШПО ім. К.Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент

У збірці матеріалів подано інформаційно-методичні рекомендації щодо організації табірної зміни в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку.

Організаторам літнього відпочинку пропонуються виховні та здоров'язбережувальні заходи (ігрові програми, конкурси, інструкції), які сприятимуть розвитку інтелектуальних, творчих, лідерських і організаторських здібностей дітей, їх оздоровленню та залученню педагогічних працівників до пошуку активних форм діяльності учнів.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Чернігівського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти імені К.Д.Ушинського
(протокол № 2 від 26.04.2017 р.)*

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІТНЬОГО ВІДПОЧИНКУ ТА ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ	4
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ДИТЯЧИХ ЛІТНІХ ОЗДОРОВЧИХ ЗАКЛАДАХ	5
1. Організація методичної роботи в оздоровчому закладі	
2. Основи етики вожатого	13
3. Художнє оформлення приміщень дитячого закладу оздоровлення та відпочинку	16
4. Організаційно-масова робота в дитячому оздоровчому закладі та відпочинку	18
5. Фізкультурно-спортивна робота у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку	19
6. Організація ігрової діяльності в умовах оздоровчого закладу	21
РОЗДІЛ III. ОХОРОНА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЛІТНЬОГО ВІДПОЧИНКУ	24
1. Перестороги літа (практичні рекомендації щодо запобігання травматизму і нещасним випадкам)	
2. Пам'ятка з охорони праці та безпеки життєдіяльності в шкільному таборі з денним перебуванням	35
ДОДАТКИ	43
Рухливі ігри	
Розробки масових заходів на допомогу вихователям	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Організація літнього відпочинку дітей є складовою частиною безперервного та послідовного процесу виховання та системи забезпечення прав людини, особливо дитини. У дитячих закладах оздоровлення і відпочинку необхідно створювати умови для педагогічно обґрунтованого, змістовного та цікавого дозвілля дітей, давати можливість їм творчо розвиватися, духовно та інтелектуально збагачуватися, розширювати світогляд.

Для цього потрібно ефективно організувати виховну роботу, у якій органічно поєднано відпочинок, праця, спорт з пізнавальною, естетичною, оздоровчою діяльністю.

РОЗДІЛ I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІТНЬОГО ВІДПОЧИНКУ ТА ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ

Права дітей на відпочинок та оздоровлення перебувають у центрі уваги держави та громадськості.

Першим міжнародним документом, у якому порушується проблема прав дитини, стала Женевська конференція 1923 року, в якій прописані умови, що забезпечують нормальний фізичний та психічний розвиток дитини, право на допомогу, належне виховання, захист.

Важливим міжнародним документом, у якому зосереджено увагу на необхідності забезпечення прав людини на відпочинок і оздоровлення, є Загальна декларація прав людини, проголошена 10.12.1948 р. Так, стаття 24 вказує, що «Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля ...». Підписавши цю декларацію, усі держави – члени Організації Об'єднаних Націй зобов'язалися сприяти загальній повазі і дотриманню прав людини і основних свобод.

У Конвенції ООН про права дитини, яка набула чинності для України з 27.09.1991 р., у статті 31 зазначено, що «держави-сторони визнають право дитини на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, вільно брати участь у культурному житті та займатися мистецтвом».

Визначаючи положення Конвенції ООН про права дітей пріоритетними для розвитку державної політики щодо дітей, протягом останнього десятиріччя національне законодавство в Україні спрямовувалося на виконання міжнародних зобов'язань.

У статті 3 Конституції України, яку було прийнято 28.06.1996 р., зазначено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

Законом України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р., прийнятим на підставі положень Конституції України і Конвенції ООН про права дитини, стратегічним загальнонаціональним пріоритетом визнано охорону дитинства. З метою забезпечення реалізації прав дітей були встановлені основні засади державної політики у сфері життя, охорони здоров'я, освіти, соціального заходу та всебічного розвитку. Зокрема, стаття 5 «Організація охорони дитинства» вказує, що «місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції, визначеної законом, забезпечують: розвиток мережі навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку та оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази».

Отже, організація відпочинку і оздоровлення дітей здійснюється через мережу дитячих оздоровчих закладів, що входять до структури позашкільної освіти.

Президентом України щорічно видаються розпорядження щодо організації оздоровлення і відпочинку дітей; зазначене питання перебуває на постійному контролі Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ДИТЯЧИХ ЛІТНІХ ОЗДОРОВЧИХ ЗАКЛАДАХ

1. Організація методичної роботи в дитячому оздоровчому закладі

Організовуючи літнє оздоровлення дітей, педагогічні колективи намагаються планувати і будувати виховну роботу так, щоб кожна дитина знайшла собі справу до душі, збагатилась духовно і почувала себе комфортно.

Планування виховної роботи у дитячому закладі оздоровлення та відпочинку вимагає певної послідовності, системності та спадкоємності. Починаючи планування, вожатий і вихователь вивчають державні документи з питань виховання підростаючих поколінь, ознайомлюються з інструктивними матеріалами відповідних організацій, з публікаціями в педагогічній пресі про організацію літнього відпочинку дітей і молоді.

Велике значення має врахування визначних дат і свят, що припадають на цей період, подій, що відбуватимуться в країні і за кордоном, календаря літніх пам'ятних дат, традицій дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, місцевих умов і можливостей, вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів і підлітків.

Планування виховної роботи буде ефективним, якщо вожатий дотримуватиметься певних методичних вимог:

- забезпечувати на практиці єдність мети і завдань, змісту форм виховної роботи;

- враховувати своєрідність роботи загонів і дружин;

- підтримувати ініціативу вихованців.

У кожному дитячому закладі оздоровлення та відпочинку складаються перспективний план на літо, календарні плани роботи закладу і загону на зміну, план-сітка загонних справ, плани роботи гуртків, клубів за інтересами, робочі плани загонних вожатих (вихователів), методиста, заступника начальника дитячого закладу оздоровлення та відпочинку з питань виховної роботи, конкретні плани підготовки та проведення різноманітних справ у закладі.

Вимоги до плану:

- суспільно-корисна спрямованість, єдність із сучасністю;

- необхідність чітких, конкретних, практичних справ, підпорядкованих визначеній меті;

- послідовність, конкретність плану;

- врахування вікових особливостей.

Перспективний план роботи складається на всі зміни начальником дитячого закладу оздоровлення та відпочинку разом із методистом, заступником та іншими членами педагогічного колективу. Він обговорюється і затверджується педагогічною радою до заїзду дітей у заклад.

Перспективний план може включати такі розділи:

- характеристика регіону, що оточує дитячий заклад оздоровлення та відпочинку, його матеріальної бази, виховні завдання, зміст виховної діяльності табору і його основні напрями;

- національне виховання, організація суспільно-корисної праці і трудове виховання, розвиток допитливості та пізнавальної активності, естетичне виховання і розвиток культури спілкування, фізичне виховання і валеологічна, туристична й екологічна робота, організаційно-методична роботи, школа дитячого самоврядування в умовах закладу тощо.

Календарний план роботи складається на одну зміну з урахуванням завдань, які зазначені в перспективному плані роботи дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, і пропозицій загонів. Перш, ніж розпочинати планування, старший вожатий на організаційних зборах ознайомлює вожатих із перспективами роботи закладу на літо, завданнями на оздоровчу зміну, традиціями закладу.

З метою активізації вихованців (загонів) рада дитячого закладу оздоровлення та відпочинку оголошує конкурс на кращу пропозицію у план і здійснює розвідку корисних справ.

Після обговорення пропозицій рада закладу складає календарний план роботи табору і визначає, який загін і хто із членів ради відповідає за підготовку і проведення того чи іншого заходу.

На одну зміну доцільно планувати не більше 4-5 загальних заходів для всіх загонів, оскільки кожний із них вимагає тривалої і ретельної підготовки.

Календарний план дитячого закладу оздоровлення та відпочинку має, як правило, три розділи: загальнотабірні справи, робота з проведення заходів у загонах, оздоровлення та має включати заходи за такими напрямками:

- патріотичне та громадянське виховання;
- морально-етичне виховання;
- художньо-естетичне виховання;
- екологічне виховання;
- трудове виховання;
- фізичне виховання.

У плані роботи можуть мати місце заходи, присвячені святковим та визначним датам.

У додатках до плану подається розклад фізкультурних занять робочих гуртків, клубів, секцій, фіксуються дні чергування загонів. На основі цього плану складається план-сітка роботи дитячого закладу оздоровлення та відпочинку на кожну зміну, який розміщують на видному місці для загального огляду.

Календарний план роботи загону складається дітьми разом із загоновим вожатим на одну зміну.

При складанні календарного плану насамперед необхідно врахувати пропозиції дітей.

Порадитися з ними і з'ясувати їхні інтереси, побажання допоможуть такі форми залучення вихованців до планування роботи загону:

- **конкурс ланок** на кращі пропозиції до плану роботи загону з метою залучення всіх вихованців до планування, врахування захоплень, інтересів і бажань дітей у загоні (разом з організаторами конкурсу необхідно подумати про форми заохочення ланок і окремих дітей; переможці конкурсу можуть отримати право стати організаторами запропонованої справи; на честь переможця може бути випущена «Блискавка» – привітання, проголошена подяка тощо; у результаті конкурсу найбільш цікаві та корисні пропозиції увійдуть до загонового плану);

- **анкета** «Хочу, щоб це було. Хочу, щоб було так!»

(орієнтовні запитання анкети:

- Які справи ти пропонуєш провести в загоні?

- Організатором якої справи ти хотів би бути сам?); відповіді на запитання анкети дадуть можливість внести до плану найбільш важливі та цікаві заходи;

- **усне опитування** «Ваша думка, ваша пропозиція»; його проводять дитячі репортери серед дітей і дорослих;

- **«скарбничка пропозицій»**; у загоні вивішується великий конверт чи ящик «Бажаю-пропоную»; щоб скарбничка була більш дієвою і стимулювала дітей до прояву творчості, ініціативи, можна протягом дня випустити одну-дві «Блискавки» чи зробити повідомлення в загоні про пропозиції, що надійшли від дітей.

У період планування слід враховувати, що особливої уваги і піклування потребують наймолодші школярі. Тому до плану роботи необхідно внести ігри, конкурси, змагання для молодших дітей.

Рада загону розглядає пропозиції дітей, вожатого, вихователя і найцікавіші з них включає до проекту календарного плану. До нього вносяться і загальнотабірні заходи. На зборах загону чи під час вечірнього вогника голова ради загону доводить до відома дітей проект плану. Вони можуть внести зміни, доповнення чи виправлення.

З усіма змінами план роботи затверджується шляхом відкритого голосування. На цих самих зборах визначаються відповідальні за виконання кожної справи (це можуть бути ланки, творчі групи чи окремі члени загону). Важливо, щоб при розподілі роботи ніхто не залишився без доручень, без конкретних завдань. Кількість запланованих справ має бути реальною, тобто посильною для виконання. На основі затвердженого плану складається календарний план-сітка роботи загону, який звичайно вивішується у загоновому куточку.

Підготовка до табірних і загонових справ, режимні моменти, справи, що проводяться регулярно та увійшли у повсякденне життя закладу (прогулянки, купання, заняття фізкультурою тощо), фіксуються у планах роботи на день. Такий вид плану для окремих загонів традиційно має назву «путівка дня». Він може бути у двох варіантах (на випадок дощової погоди) і складається з таких частин: дата, час проведення за годинами (ранок, день, вечір), справи загону на день (детально), відповідальні за виконання.

Залежно від змісту роботи члени загону створюють ініціативні групи організаторів тієї чи іншої справи. Наприклад, під час підготовки до свята відкриття дитячого закладу оздоровлення та відпочинку кожному загону необхідно підготувати своє вітання, оформити місце, розучити пісню тощо.

Календарний план роботи закладу і загону може коригуватися. Інколи виникає необхідність провести захід, що не планувався, або навпаки, відмовитися від тієї справи, що була запланована. Тому в закладі потрібно широко використовувати планування роботи на наступний день, що вносить відповідні корективи в «путівку дня» кожного загону.

На основі щоденних загонових планів старший педагог-організатор разом із черговим по закладу складають зведений план роботи закладу на наступний день і вивішують на щиті. При проведенні загальнозакладних справ і свят зведений план може бути оформлений як яскрава програма дня.

Ланка не складає спеціального плану роботи, але у ланкового має бути робочий зошит, де він записує завдання ланці від ради загону і веде облік виконаних справ. Ланка будує свою роботу, враховуючи план загону, а також побажання та інтереси дітей.

Майже третина всіх дітей, які відпочивають у дитячому закладі оздоровлення та відпочинку, учні початкових класів. Як правило, вони важко переживають розлуку з сім'єю, тому вожаті й вихователі повинні ставитися до них з особливою увагою і теплотою.

При плануванні роботи з молодшими школярами необхідно враховувати, що в цьому віці діти не можуть довго займатись однією справою, одноманітність їх стомлює. Тому в загонових планах на день має бути чергування різних занять (спортивних, пізнавальних, трудових тощо). Колективні справи у загоні потрібно поєднувати з організованим відпочинком у вільний час (малорухливі гри, читання книг, спілкування з друзями тощо). Молодші школярі люблять ігри, різноманітні конкурси, їм подобається малювати, майструвати, подорожувати. При плануванні роботи з учнями початкових класів вожатий і вихователь враховують місцеві умови, дати

календаря, побажання дітей, а також ті завдання, що вони отримали на літо від учителів. Молодші школярі беруть активну участь у виховних заходах усього закладу. У цьому допомагає дружба старших загонів із молодшими. З метою успішної організації спільних справ вожатий загону молодших школярів погоджує свій план із загоном-шефом.

З метою загартування дітей рекомендується планувати більше прогулянок до лісу, рухливі ігри на свіжому повітрі. Правильна організація купання і загартовування, прийом сонячних і повітряних ванн, прогулянки до лісу, чергування активного руху з відпочинком, поєднання праці й відпочинку – найважливіші умови зміцнення здоров'я молодших школярів.

Складаючи план роботи загону, в якому перебувають підлітки, вожатий і вихователь мають передбачити всі можливості для самоствердження своїх вихованців, розвитку їхньої самодіяльності, ініціативи і творчості. Це досягається з допомогою добору доцільних справ і їх чергування. Необхідно також координувати справи загонового колективу з календарним планом дитячого закладу оздоровлення та відпочинку на зміну, що є основним документом у визначенні основних форм роботи для кожного загону. Враховуючи пропозиції вихованців з організації загонових справ, педагог-організатор співвідносить їх із загальним навантаженням дітей протягом одного дня.

Фізкультурний і музичний керівники, лікар, керівники гуртків мають особисті плани роботи. Окремий план роботи складає вожатий (вихователь) загону. Вожатий веде «Педагогічний щоденник», у якому відображаються результати спостережень за дітьми, їх взаємовідносинами.

«Педагогічний щоденник» – це результат творчості вожатого, його роздумів. Він не лише допомагає організувати час, а й учить, як аналізувати свою роботу. Водночас щоденник – це і робочий документ, у якому вожатий аналізує кожний прожитий день, робить висновки, узагальнення, накреслює план на перспективу. Щоденник допомагає фіксувати найбільш цікаві сторінки життя загону, бачити дитячий колектив, його радощі та перемоги, розчарування і пошук, і є звітним документом, де узагальнено всю денну діяльність загону.

Щоденник заповнюється за встановленою формою, що полегшує аналіз змісту роботи із загоном.

Рекомендується така форма записів:

1. Назва дитячого закладу оздоровлення та відпочинку (загону). Черговість зміни. Прізвище, ім'я вожатого. Дата (рік, місяць, число) початку і кінця зміни.

2. Список вихованців і необхідні дані про кожного з них (дата, місяць і рік народження, у який клас перейшов, дані про батьків, домашня адреса, телефон, у яких секціях, гуртках хотів би займатися, чи вміє плавати, який рік у закладі, примітки). Список дітей із послабленим станом здоров'я і рекомендації лікаря.

3. Режим дня дитячого закладу оздоровлення та відпочинку.

4. Портрет дитячого літа (традиційні свята країни, визначні дати, події, що відбуваються у країні і за кордоном, традиційні справи дітей закладу).

5. Організаційна сторінка: назва загону, девіз, промовка, загонова пісня, рада загону і доручення у загоні, списки дітей за ланками.

6. Педагогічна характеристика загону у розвитку (на початку зміни і в кінці дня), у якій фіксуються вікові та індивідуальні особливості, вихованців, ставлення до товаришів, ровесників, колективу, їх уміння в різних видах діяльності, організаторські здібності, зміни, що відбулись у формуванні якостей особистості.

7. «План-сітка» роботи загону і коротка пояснювальна записка до нього.

8. «День за днем» – щоденні записи вожатого.

Для зручності ведення запису пропонуємо заповнити сторінки так: путівка дня, діяльність вожатого (власний план роботи на день), аналіз, висновки, роздуми (аналіз колективних творчих справ, пропозиції і думки дітей, як вдалося вирішити поставлені завдання, настрої дітей у загоні, їхня активність, хто відзначився під час проведення різних справ, на кого слід звернути увагу, роздуми на майбутнє).

На основі матеріалів педагогічного щоденника вожатий пише звіт за зміну, в якому аналізуються етапи і кінцевий результат роботи, дається оцінка своєї педагогічної діяльності, шляхи поліпшення роботи.

Спрямовуючи весь комплекс виховних заходів на розвиток громадських якостей особистості, виховання у дітей любові до Батьківщини, українського народу, в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку реалізуються такі програми виховання дітей:

1. Діагностико-прогностичний напрям «Пізнай себе»:

- особистісно-рольова гра «Як я діятиму в такій ситуації»;

- бесіда «На порядку денному – твій характер»;

- відверта розмова із собою «Я власними очима».

2. Національно-патріотичний напрям «Я – громадянин своєї держави»:

- бесіди «Мій край – моя історія жива», «Козацькі звичаї», «Мова – це серце народу»;

- свято рідної мови «Диво калинове»;
- конкурс дитячого малюнку на асфальті «Ми живемо в Україні»;
- конкурс-вікторина «Що знаєш ти про Україну»;
- поле чудес «Історія мого міста»;
- заочна подорож до столиці України.

3. Краєзнавчий напрям «Барви рідного краю»:

- виставка-конкурс малюнків «Барви рідного краю», «Люблю тебе, мій рідний край»;
- свято легенд рідного краю;
- гра «Лікарські рослини мого краю»;
- екскурсія до краєзнавчого музею вашого населеного пункту;
- відвідування шкільної бібліотечної тематичної виставки «Література рідного краю».

4. Естетичний напрям «Для порятунку нації – краса»:

- турнір знавців хороших манер;
- день іменинника;
- виставка м'якої іграшки;
- конкурс читців української поезії;
- конкурс-виставка «Природа і фантазія».

5. Екологічний напрям «Краса і біль України»:

- бесіда «Природа навколо нас»;
- туристичний похід «Юні санітари лісу»;
- трудовий десант;
- день екологічного виховання;
- конкурс екологічного плаката на асфальті «Бережімо планету!»

6. Фізичний розвиток та досконалість особистості «Якщо хочеш бути здоровим»:

- чемпіонат із шахів і шашок;
- козацькі забави;
- ігри «Веселі старти»;
- бесіда «Сонце, повітря і вода – наші найкращі друзі»;
- змагання «Дужі, сміливі, спритні».

Піклування про хороший емоційний стан вихованців, створення комфортних психологічних умов перебування дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку – повинно бути головною турботою педагогів під час організації літнього оздоровлення школярів.

2. Основи етики вожатого

Етика вожатого — це професійна етика, яка виступає як засіб формування особистості самого вожатого і як педагогічний чинник, що забезпечує вплив на дітей, формування їх моралі, вплив особистим прикладом.

Педагогічна етика дуже специфічна, у ній велика кількість особливих питань, закономірностей, принципів, що вимагають спеціальної розробки, особливої теорії.

Іншою частиною педагогічної етики є її прикладний бік, визначення правил, заповідей, вироблення особливого кодексу честі вожатого, різномірних пам'яток, що вказують шляхи і форми поведінки вожатого стосовно дітей, колег по роботі, батьків.

Цією частиною педагогічна етика зливається з повсякденним життям, рішенням виникаючих ситуацій, проявом особистості вожатого. Ось тут і виявляється вміння, здатність вожатого будувати свої дії в дусі педагогічної етики.

Вожатий — невичерпне джерело енергії та позитиву!

Етика вожатих у таборі складається з таких елементів, як костюм, особиста гігієна, житло, побутова праця, харчування, форми відпочинку, особисті симпатії і прихильності, побутові взаємини між вихователями, вожатими, адміністрацією табору, вміння спілкуватися з дітьми, дотримання загальних норм культури поведінки (скромність у всьому, відсутність грубих побутових «сцен» і конфліктів). У взаєминах із відвідувачами, батьками дітей — максимум такту, щирості, сердечності.

Спілкування вожатого з дітьми в таборі має виховувати і розвивати їх характер. Як повинен вожатий спілкуватися з дітьми? Відповісти на це запитання можна коротко: спілкуватися з дітьми потрібно вміти. Наявність педагогічних здібностей до спілкування з дітьми передбачає:

- здатність правильно розуміти дитину, бачити речі її очима;
- здатність бачити в дитині рівноправну особистість;
- готовність критично поставитися до самого себе і відкрито визнати критику на свою адресу з боку вихованців;
- уміння скрізь і завжди говорити правду, не хитрувати і не обманювати;
- володіння почуттям гумору;
- володіння словом.

Спілкуючись із дітьми будь-якого віку, вожатому треба стежити за дотриманням педагогічного такту, пам'ятати про можливість експресивного впливу на підлітка. Замість крику і гарикання, які ще, на жаль, існують в

арсеналі методів «педагогічного впливу», намагайтеся використовувати ситуаційно-виправдану міміку і жести. Слідкуйте за культурою мови. Пам'ятайте про те, наскільки сильно може впливати на дитину інтонаційно-багата, емоційно-виразна мова.

З першої зустрічі з дітьми налаштуйте себе психологічно на безконфліктне спілкування. У його основі – прояв вожатим таких властивостей особистості, як емпатія — здатність занурюватися у внутрішній світ іншої людини, співпереживати, співчувати їй, і рефлексія — уміння бачити себе очима дитини.

Прагніть оформити свій індивідуальний стиль спілкування з дітьми. При цьому треба пам'ятати, що будь-яке педагогічне спілкування має проходити 4 етапи.

1 етап. Моделювання педагогічного спілкування. Цей етап повинен передувати безпосередньому контакту з дітьми. Перед кожною зустріччю необхідно продумати палітру спілкування. На цьому етапі вожатий повинен продумати психологічні аспекти взаємин:

- як і до кого (конкретно) звернутися по імені;
- у кого запитати поради;
- кого підтримати усмішкою, теплим словом.

2 етап. Безпосередній контакт з дітьми. Тут важливо вміти заволодіти їх увагою. Умовно це називають комунікативною атакою. На цьому етапі вожатому необхідно проявити вміння сконцентрувати увагу дітей на собі, проявити кращі риси свого «Я». Важливо в початковий момент взаємодії поставити перед дітьми такі завдання, які здатні запалити, зацікавити їх.

3 етап. Управління спілкуванням. Дуже важливо постійно стежити за зворотним зв'язком, за реакцією дітей на процес спілкування.

В управлінні педагогічним спілкуванням дуже важлива реалізація як вербальних, так і невербальних засобів взаємодії, активне включення міміки, пантоміміки, контакту очима, використання жестів.

4 етап. Аналіз здійсненого спілкування. Цей етап необхідний для моделювання нових зустрічей з дітьми. Він передбачає необхідність врахування в майбутніх контактах попередньої тональності взаємин.

Вожатий, вісімнадцять йому чи сорок вісім — це значення не має, повинен мати вигляд красивої, елегантною, естетично виразної, чарівної людини. Вожатий, спілкуючись із дітьми всі 24 години на добу, виховує їх своєю зачіскою, гримом, ходом, мімікою, голосом, одягом, усім, із чого складається дар чарівності.

Особливо під час першої зустрічі надзвичайно важливо буквально одним штрихом створити у дітей позитивне враження. Можна виділити п'ять ключових компонентів, з яких складається в людей перше враження про вас:

- ваш зовнішній вигляд;
- вираз вашого обличчя;
- ваші запахи;
- тембр вашого голосу;
- ваша жестикуляція.

Якщо ви цілеспрямовано попрацюєте над кожним компонентом, то успіх «позитивного першого враження» вам забезпечений.

Не варто забувати, що вожатий впливає на дітей насамперед своїм зовнішнім виглядом. Діти люблять красивих вожатих.

Утім, не одягайтеся в перший день надто яскраво, але й не будьте манірним. Форма одягу вожатого повинна відповідати педагогічній ситуації.

Зовнішній вигляд вожатого, крім простого охайного костюма, визначають підтягнутість, зібраність рухів, природність манер, доброзичливість, привітне обличчя, увага до всіх і кожної дитини окремо. Похмурий, роздратований і тим більше «відсутній» вираз обличчя вожатого неприпустимі на першій зустрічі дітей, та й у подальшій роботі з ними. Знайдіть в арсеналі своїх емоційних картинок м'яку доброзичливу усмішку, вона найбільш пасуватиме вам для спілкування з дітьми та колегами.

Головні принципи професійної етики вожатого — у будь-якій ситуації повинен вести себе і чинити так, щоб:

- не порушувати загальноприйнятих норм моралі і моральності;
- не завдати шкоди (фізичної, матеріальної, моральної, психологічної) своїм вихованцям і колегам;
- не втратити свій авторитет або авторитет іншого працівника табору в очах дітей.

Однією з найбільших педагогічних проблем у таборі, особливо в перші кілька днів перебування, є завоювання авторитету перед загоном і вміле його використання. Дуже часто буває, що через пасивну поведінку вожатого на початку зміни, загін (особливо, якщо в ньому є діти, які неодноразово їздили в цей табір раніше) починає «розслаблятися», не сприймати серйозно його прохання і вимоги. Це загрожує повною втратою контролю над дітьми.

На початку дуже важливо сформувати у дітей мотивацію перебування в загоні. А також дати зрозуміти їм, що їхній відпочинок у таборі безпосередньо і, насамперед, залежить від вожатих. Після цього необхідно пояснити їм, що

загін – це єдине ціле, і чим швидше вони навчаться виправдовувати цей статус, то швидше зможуть домогтися успіхів. Далі обов'язково потрібно ввести, яким би суворим це не здавалося, систему «порушень і санкцій», тобто систему, яка в рівній мірі стосуватиметься кожного і, у разі порушення дисциплінарних моментів, справедливо і в рівній мірі для кожного передбачати своє покарання. Тут слід зазначити, що чим старший загін, то суворішою має бути ця система.

Дуже важливо, особливо на початку зміни, закріпити дисципліну і домагатися поваги до себе як до вожатого, хоча справжній авторитет можна завоювати у дітей набагато пізніше і тільки тоді, коли з'являться спільні завдання та інтереси з усім загonom. Тому необхідно просто в правильних пропорціях поєднувати виховання «батогом і пряником» і не забувати, що кожна дитина — це особистість і індивідуальність і здійснювати роботу з урахуванням цих неписаних правил.

Вожатому необхідно:

- **встановити дисципліну**; дисципліна в загоні необхідна, оскільки без неї годі побудувати всю іншу роботу; діти повинні виконувати всі режимні моменти — це вимога табору і за цим стежить вожатий; (поясніть дітям на першому зібранні загону, що дотримання дисципліни дасть їм змогу посправжньому цікаво відпочити);

- **завести дітей на творчість** (розкрити їхні здібності і подарувати їм радість творчості);

- **згуртувати загін** (вожатому важливо перетворити натовп дітей на Загін, у якому люди об'єднані своїм загонним духом, відчуттям ліктя; де Загін — дружна працездатна команда);

- **стати для дітей старшим товаришем** (дуже важливе для вожатого спілкування з дітьми; не втрачайте можливості поговорити з дитиною щиро; діти повинні відчувати, що у них є старший товариш, до якого завжди можна звернутися за порадою і підтримкою).

3. Художнє оформлення приміщень дитячого закладу оздоровлення та відпочинку

Важливою складовою життєдіяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку з денним перебуванням традиційно є оформлення приміщень, що створює атмосферу відпочинку та творчості, тому дуже важливо приділити цьому питанню значну увагу.

На загальному стенді надається інформація щодо назви установи та загонів, режиму дня, керівництва та працівників, плану роботи на всю зміну та щоденного плану, меню, розкладу роботи гуртків та бібліотеки, вітання зі святами, днями народження, перемогами у конкурсах та змаганнях.

Окремо оформлюються стенди:

- ❖ «Державна символіка України»;
- ❖ «Техніка безпеки життєдіяльності» (правила поведінки у таборі, правила дорожнього руху, правила пожежної безпеки);
- ❖ «Здоровий спосіб життя» (поради лікаря, адреси та телефони консультаційних пунктів, наочна агітаційна продукція).

Також можна оформити куточок творчих робіт вихованців закладу та відвести місце для афоризмів, прислів'їв, приказок з питань духовного, інтелектуального, фізичного розвитку особистості. До процесу збору та оформлення висловів можна залучити групу дітей або доручити це загонам у порядку черги.

Оформлення приміщень загонів – справа колективна, у якій має бути місце кожній дитині, у якій кожен зможе реалізувати свої вміння та здібності.

Куточок загону – це його візитна картка, де відображено життя та діяльність дітей упродовж відпочинку у закладі. Складовими оформлення куточку загону можуть бути назва, девіз, емблема, пісня. Куточок може включати такі рубрики:

- план роботи на зміну (яскраво, нестандартно оформлений, з малюнками);
- путівка дня;
- список, обов'язки та доручення дітей загону;
- вітання;
- корисні поради;
- сторінка творчості;
- екран настрою.

Можливе оформлення альбому загону, де буде відображатися кожен день зміни, участь у заходах, конкурсах, змаганнях.

Значна увага керівника та працівників дитячого закладу оздоровлення та відпочинку повинна приділятися обладнанню кімнати для ігор, перегляду відеофільмів, телепередач, прослуховування музики. У кімнаті має бути килим, столи (краще розташувати їх по колу або квадратом). Безперечно, тут має знаходитися відео- та аудіотека, ігротека (настільні ігри, шахи, дитяче доміно), набори олівців, фломастерів, фарб, кольорового паперу. Саме в цій кімнаті

можна проводити дискусії, обговорення книг, фільмів, телепередач, командні та індивідуальні інтелектуальні змагання. Для організації змістовного дозвілля можна використовувати комп'ютерні класи, де діти в ігровій формі отримують знання з комп'ютерної грамотності.

4. Організаційно-масова робота в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку

Гра – невід'ємна частина дитинства. Літній заклад оздоровлення та відпочинку – місце нагромадження досвіду ігрової практики. Гра рекомендується як обов'язкова розвивальна діяльність дітей. За допомогою ігор вихователь легко перевірить організаційні здібності дітей, їхній розумовий і фізичний розвиток, їхню сумісність і ставлення одне до одного.

Гра – найкоротший шлях впливу на дитину. На прогулянці в лісі, біля багаття, на масовці гра допоможе вам реалізувати потреби спілкування дітей одне з одним, познайомити дітей, встановити сприятливий клімат людських взаємин. Виховний потенціал гри відображено в її правилах. Правила ж підказують і методику організації гри.

Добираючи ігри для дітей, орієнтуйтеся на конкретні ситуації життєдіяльності загону. Так, рухливі ігри забезпечують радість руху, дають заряд бадьорості, знімають утому й водночас забезпечують дружні контакти, формують дитячий колектив.

Пізнавальні ігри – гімнастика для розуму, вони перевіряють і збагачують знання дітей. Музичні ігри розвивають ритміку та пластику, розширюють музичний світогляд. Ігри-забави дають простір для творчого самовираження. Ігри на місцевості дають радість колективних зусиль. Ігри-вправи перевіряють можливості дітей, формують загальнолюдські якості та прояви.

Рекомендуємо звернутися до особистого ігрового досвіду дітей, дати можливість кожній дитині спробувати себе в ролі організатора гри. Порадьте дітям записати в блокноти всі ігри, які розучуватимуть у загоні. Збагатіть досвід дітей народними іграми, про які справедливо сказано: «Набудеш у грі – знадобиться в житті».

«Золоті» правила гри:

- гра вимагає часу і підготовки;
- вимагає простору;
- вимагає певної кількості учасників;
- вимагає готовності групи (для тривалої гри необхідна легенда);
- вимагає професіоналізму ігротехніка.

Серед різних форм роботи, які проводяться в літніх оздоровчих закладах, звичайно, велике місце відведено проведенню масових заходів, через які реалізовувалися завдання національного та громадянського виховання, пропаганди здорового способу життя. Масові заходи в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку мають в основному характер загальнорозвиваючого, дозвільно-розважального спрямування, під час проведення їхні вихователі, вожатим потрібно намагатися створити доброзичливу атмосферу, що в свою чергу буде сприяти спілкуванню між дітьми, набуттю ними знань та практичних умінь у різних видах їхньої життєдіяльності й можливості прояву дитиною себе з різних сторін.

5. Фізкультурно-спортивна робота у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку

Мета фізкультурно-спортивної роботи:

- сприяння нормальному розвитку і загартуванню дітей;
- зміцнення їхнього здоров'я, виховання інтересу до систематичного заняття спортом;
- формування навиків дотримання здорового способу життя;
- формування санітарно-гігієнічних навичок;
- формування пізнавальних інтересів про історію і розвиток спорту.

Керівництво фізичним вихованням у дитячому закладі оздоровлення та відпочинку здійснюється начальником закладу, медичними працівниками, інструкторами з фізичної культури та педагогами-організаторами, вожатими і вихователями загонів.

Інструктори з фізичної культури, враховуючи пропозиції та інтереси дітей, вихователів і вожатих, складають загальний план фізкультурно-спортивної роботи, проводять інструктажі, навчання, здійснюють контроль з усіх напрямів спортивно-масової і санітарно-гігієнічної роботи в закладі, беруть участь у загальних і загонних справах, несуть відповідальність за збереження життя і здоров'я дітей.

Для успішного проведення всієї роботи фізичного виховання і спорту необхідно завчасно, до відкриття зміни, скласти календарний план фізкультурних і спортивних справ.

Фізкультурно-спортивна робота в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку має різні форми.

Ранкові гігієнічні вправи – важливий оздоровчий засіб, вони вирішують завдання загартування організму дитини, виховання волі, дають заряд позитивних емоцій.

Плавання та купання проводиться під керівництвом інструктора з плавання, медичних працівників, рятувальних служб із дозволу начальника закладу.

На початку організації купання дітей у водоймищі (річці, озері, морі) слід перевірити, чи вміють діти плавати. Виділити окремо дітей, які добре плавають, у другу групу – які вміють триматися на воді й мають певні навички плавання, і в третю групу – які зовсім не вміють плавати і навіть бояться води. Ці дані мають бути в кожному загоні.

Керівники закладу ознайомлюють вихователів із правилами купання дітей, поведінкою на воді (з ними проводяться окремі теоретичні та практичні заняття). Під час купання і занять із плавання вожаті допомагають інструкторові з плавання, слідкують за дотриманням дітьми загалом правил поведінки на воді й разом з інструктором із плавання несуть відповідальність за збереження життя і здоров'я дітей.

Групові та загоніві справи - прогулянки, ігри на місцевості, спортивні вікторини. Цю роботу слід розпочинати з першого дня заїзду дітей у табір. Вожатий і вихователь шляхом анкетування, опитування дітей і бесід із лікарем ознайомлюються з рівнем фізичного розвитку й інтересами дітей.

Під час бесід ознайомлюють дітей з умовами спартакіади, правилами судійства змагань. У загонівому куточку виділяється рубрика «Спорт у загоні», «Олімпійські резерви», «Сильні, спритні, сміливі», план спортивних змагань на зміну, таблиці загонівих змагань.

Значну роль у залученні дітей до систематичних занять спортом відіграє особистий приклад вожатого та вихователя. Вожаті дитячого загону, спільно з вихователем і фізруком, проводять внутрішньозагоніві змагання, рухливі та спортивні ігри між окремими групами загону, комплектують команди для участі у загальних змаганнях, надають допомогу плавкерівнику в навчанні дітей плаванню. Вожатий і вихователь спільно з медичними працівниками організовують у загоні зарядку, а також інші заходи, спрямовані на оздоровлення дітей.

6. Організація ігрової діяльності в умовах оздоровчого закладу

Варіанти назви загонів і девізів

- ✓ **Планета** (На нашій планеті Господарі — Діти);
- ✓ **Дружба** (Там, де складно. Там, де потрібно. Нам завжди допоможе дружба!);
- ✓ **Веселі нотки** (Нам пісня жити і будувати допомагає);
- ✓ **Непосиди** (Не сидимо ні дня без справи, щоб нудьга нас не з'їла);
- ✓ **Сонечко** (Ми як промінчики у сонця, усім на світі усміхнемось);
- ✓ **Вільний вітер** (Дме вітер у вітрила, віщує дива);
- ✓ **Чомучка** (Наш девіз — 4 слова! Знаєш сам — учи другого!);
- ✓ **Веселка** (Усі фарби світу — у веселки однієї, і без однієї не може бути іншою!);
- ✓ **Зірковий** (Усі зірки світу — в одному загоні);
- ✓ **Мрійники** (Кожен мріє про своє, а разом — про найкраще!);
- ✓ **Усмішка** (Якщо разом усміхнемось, то завжди всього доб'ємось);
- ✓ **Фортуна** (Давайте фортуна зловимо за хвіст, і з нею домчимось до далеких до зірок);
- ✓ **Полум'я** (Горить між нами чарівне полум'я, ми гріємо одне одного своїми серцями).
- ✓ **Ювентус** («Ювентус» — це молодість і сила, і нам будь-яка справа під силу!);
- ✓ **Цунамі** (Цунамі весело рветься вперед, і сміливо з часом в ногу йде);
- ✓ **Антошки** (Ми маленькі крихітки, звати всіх — Антошки. Ми танцюємо і співаємо, дружно, весело живемо);
- ✓ **Весела компанія** (Ми тут, ми на місці, ми завжди і всюди разом);
- ✓ **Стріла** (Стріла, вперед! Удача нас чекає!);
- ✓ **Чу-чу-ка** (Запалимо любов у серцях у всіх, загін чу-чу-ка чекає успіх!);
- ✓ **Єралаш** (Як загін зветься наш? Скажімо дружно — «Єралаш». Ми розділимо з Вами сміх, щастя, радість і успіх);
- ✓ **Євроклас** (Ми – діти євроклас, далеко Вам усім до нас!);
- ✓ **100 %** (100 % — це радість, 100 % — це сміх. Дружно крикнемо всім загonom, 100 % — краще за всіх!);
- ✓ **Живчик** (Мегаживчик — це сила, жити вміємо ми красиво);
- ✓ **Зірковий форсаж** (Усі перемоги будуть наші, ми летимо, як на форсажі);
- ✓ **Гості з майбутнього** (Ми — діти XXI століття, у кожному — основа майбутньої людини);

- ✓ **Червоні вітрила** (Діти, потрібно вірити в дива);
- ✓ **Знавці** (Треба — підкажемо, треба — допоможемо, біду розділимо, радість помножимо);
- ✓ **Дельфін** (Дельфін завжди пливе вперед і ніколи не відстає);
- ✓ **Авантюристи** (Ні дня без пригод);
- ✓ **Гарячі голови** (Спочатку виріши, а потім пропонуй. Спочатку подумай — потім виконуй);
- ✓ **Світлячок** (Якщо кожен запалить свій ліхтарик, то зникне зовсім темрява);
- ✓ **Скарб** (Копай — не докопаєшся);
- ✓ **Лімпопо** (Ми — команда Лімпопо, робимо ми все легко. І танцюємо, і співаємо, загалом крутіше всіх живемо);
- ✓ **Шок** (Шок — це по-нашому!).

Спортивні назви загонів і девізи:

- ✓ **Олімп** (Ми, як грецькі боги, і сильні, і прудконогі);
- ✓ **Метеор** (У команди «Метеор» є і сміливість, і завзяття);
- ✓ **Динамо** (Ми сьогодні скажемо прямо: усі рекорди за Динамо);
- ✓ **Динаміт** (Наш спортивний Динаміт, усіх сьогодні перемаже);
- ✓ **Граніт** (Граніт — чемпіон, за всіх спортивніший він!);
- ✓ **Карапузи** (Ми — команда вищого класу, хай суперник знає нас);
- ✓ **Малюки** (Будемо їсти побільше каші, і рекорди будуть наші);
- ✓ **Олімпійці** (Олімпійські кільця горять, б'є рекорди наш загін);
- ✓ **Фаворит** (Краще за всіх, швидше за всіх, з фаворитами — успіх!);
- ✓ **Червоні вітрила** (Плисти вперед і не боятися, у штормі не губитися);
- ✓ **Рваний кед** (Незважаючи на рваний кед, ми доб'ємося всіх перемог);
- ✓ **Фантазери** (Фантазерам немає перешкоди, ми перешкодам навіть раді);
- ✓ **Ну, постривай!** (Щоб вовка не боятися, треба спортом займатися);
- ✓ **Черепахи** (Ледве-ледве ми повземо, але до фінішу дійдемо);
- ✓ **Торпеда** (Де «Торпеда» — там перемога);
- ✓ **Спартак** (Найкращий — наш Спартак, на всі ноги він мастак);
- ✓ **Ураган** (Ми летимо швидше за всіх, чекає нас слава і успіх);
- ✓ **Рекорд** (Всі рекорди ми поб'ємо, якщо тільки в ціль попадемо);
- ✓ **Юність** (Місце нудьзі не давай, ніколи не сумуй!);
- ✓ **Едельвейс** (Завжди вперед, завжди в дорозі — свій Едельвейс хочемо знайти!);

- ✓ **Ритм** (Вирішувати! Шукати! Творити! Мріяти! У ритмі століття бути людиною!);
- ✓ **Данко** (Візьми своє серце, запали його сміливо, віддай його людям, щоб вічно горіло!);
- ✓ **Сміливий** (Перемагає лише той, хто прагне вперед!);
- ✓ **Спортивні діти** (Максимум спорту, максимум сміху! Так ми швидше досягнемо успіху!).

ІДЕЇ ТЕМАТИЧНИХ ЗМІН

- **«Козацька держава»** (гетьман, старшинська рада, кошовий, хорунжий, писар, курінь);
- **«Морське плавання»** (кораблі з командами, матроси, капітани, адмірал, море, якір, ринда, камбуз, кок і т. ін.);
- **«Дитяче містечко»** (мер, мерія міста, вулиці, жителі, міська валюта...);
- **«Казкове царство»** (цар, цариця, свита, казкові герої...);
- **«Лісова держава»** (Лісовик, лісові мешканці, русалки, водяний...);
- **«Космічний політ»** (галактики, планети, космічні кораблі, космонавти, марсіяни...);
- **«Екологічний табір»** (зелений патруль...);
- **«Театральна зміна»** (театр, трупа, актори, антракт, буфет...);
- **«Місто майстрів»** (майстри, майстерні, пристосування, інструменти...);
- **«Дитячий експрес»** (вагони, пасажери, поїзди, рейс, залізниця...);
- **«Фермерське господарство»;**
- **«Україна калинова»** це зміна напрямку збереження української культури, обрядовості, вивчення народних пісень весняно-літнього циклу, народних ігор.

РОЗДІЛ III. ОХОРОНА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІДПОЧИНКУ

Охорона життя та здоров'я дітей – це одне з найважливіших питань у роботі дитячих закладах оздоровлення та відпочинку.

Перед початком зміни працівники закладу мають ознайомитися та підписатися під відповідними наказами, отримати посадові обов'язки, інструкції з техніки безпеки, пройти відповідні інструктажі.

У перший день роботи з вихованцями проводиться вступний інструктаж з безпеки життєдіяльності, ознайомлення з правилами поведінки у дитячому закладі оздоровлення та відпочинку, під час екскурсій, прогулянок на природі. Перед кожним виходом за межі закладу для вихователів проводяться цільові інструктажі, що фіксується у відповідних журналах.

Відповідно до плану роботи та з метою попередження нещасних випадків з дітьми під час зміни потрібно провести такі бесіди та заходи:

- «Правила користування електроприладами»;
- «Правила протипожежної безпеки»;
- «Правила безпеки на водоймах»;
- «Правила безпечної їзди на велосипеді»;
- «Правила захисту від комах, кліщів, комарів»;
- «Сонце: наш друг та ворог»;
- «Обережно! Отруйні гриби!»;
- «Обережно! Не всі ягоди корисні; конкурси, вікторини, ігри»;
- «Аукціон знань з надання першої медичної допомоги»;
- Конкурс знавців правил дорожнього руху, правил пожежної безпеки»;
- Гра з правил дорожнього руху «Випробування на дорозі»;
- Конкурс «Щоб не трапилось біди, правил безпеки дотримуйся завжди»;
- Вікторина «Азбука безпеки»;
- Гра «Сам собі рятувальник»;
- Конкурс малюнків «Небезпеки, що оточують нас».

1. ПЕРЕСТОРОГИ ЛІТА (практичні рекомендації щодо запобігання травматизму і нещасним випадкам)

Чудова пора – літо! Тут і захоплюючі подорожі, і веселі ігри в таборах відпочинку. А ще – цікаві пригоди під час прогулянок або риболовлі. Відпочинок влітку завжди йде на користь, якщо не трапляється надзвичайних

пригод. Щоб відпочинок не приніс небажаних проблем, ми маємо подбати про свою безпеку і безпеку дітей.

Безпека на воді

Майже всі дитячі оздоровчі заклади розміщені біля водойм (моря, озера, річки, штучної водойми), тому що відпочинок біля води приємний та корисний. На жаль, не всі діти вміють плавати та дотримуються правил поведінки на воді. Діти повинні чітко усвідомити – що робити і як надати першу допомогу при виникненні надзвичайної ситуації.

ЧОГО НЕ МОЖНА РОБИТИ:

- запливати за огорожувальні буї та купатися без нагляду;
- залізати на технічні та попереджувальні знаки, буї та інші предмети, також стрибати у воду з них, або там, де невідомі глибина та стан дна;
- організовувати у воді ігри, пов'язані з пірнанням та захватом тих, хто купається, та подавати обманні сигнали тривоги заради жарту;
- забруднювати водойми та смітити на території пляжів;
- використовувати для плавання автомобільні камери, надувні матраци, лежаки, дошки;
- використовувати моторні, вітрильні, веслові човни, інші гребні і моторні плавзасоби, водні велосипеди, швидкісні моторні плавзасоби, водні мотоцикли у зонах пляжів, у громадських місцях купання при відсутності буйкового огороження пляжної зони.

Коли вже трапилося лихо і хтось тоне – необхідно швидко витягнути потерпілого з води. Але робити це слід лише в тому випадку, коли ви це можете зробити, інакше існує загроза потонути разом. Якщо ви не впевнені у своїх силах – гукайте на підмогу. До прибуття лікарів «швидкої допомоги» надайте першу допомогу.

ПРАВИЛА ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ ПРИ УТОПЛЕННІ:

- ✓ почистіть порожнину рота і глотку утопленого від слизу, мулу та піску;
- ✓ переверніть потерпілого на живіт, перегніть через своє коліно, щоб голова звисала вниз і кілька разів надавіть на спину; дитину просто трохи підніміть за ноги;
- ✓ робіть штучне дихання і зовнішній масаж серця до відновлення серцебиття і самостійного дихання;
- ✓ доправте потерпілого до лікувального закладу.

Сонячні та теплові удари

Літо у розпалі, і особливо щедre воно на ультрафіолетові промені. Але його «ласки» треба уникати, аби не отримати опіків шкіри та теплового чи сонячного удару. Особливо обережними будьте на воді, тому що промінь, віддзеркалений від неї, легко призводить до опіків губ, вух, слизової оболонки носа, підборіддя.

Тепловий удар виникає у разі тривалого перегрівання організму, особливо при підвищеному фізичному навантаженні. Це може статися у походах, на дачних ділянках, при носінні щільного одягу в спеку, під час роботи в приміщенні з високою температурою, в умовах підвищеної вологості і за недостатнього провітрювання.

ЩО НЕОБХІДНО РОБИТИ:

- ходити у кепі з довгим козирком, у сонцезахисних окулярах та в світлому одязі з натуральних тканин;
- по можливості якнайбільше перебувати у затінку;
- засмагати слід вранці до 11 години або після 16 години ввечері;
- користуватися захисними кремами;
- вмиватися кілька разів на день – бажано мінеральною водою.

Як розпізнати перші ознаки сонячного та теплового удару: з'являється різка втома, слабкість, головний біль, запаморочення, біль у ногах, спині, нудота, блювота, шум у вухах, затьмарення в очах, посилене дихання, кровотеча з носа, втрата свідомості.

ЯК ДОПОМОГТИ:

- ✓ потерпілого перенести у затінок і звільнити його тіло від одягу;
- ✓ змочити прохолодною водою голову та груди, на ділянку паху та під пахвами покласти шматки тканини, змоченої водою;
- ✓ за необхідності зробити штучне дихання і дати кофеїн, а за наявності головного болю – анальгін;
- ✓ викликати «швидку допомогу»;
- ✓ покласти потерпілого на спину; якщо є блювання, потерпілий має лежати на боці;
- ✓ до приїзду лікаря треба боротися за життя потерпілого.

Для виведення зі стану непритомності потерпілому дають понюхати нашатирний спирт. Намагатися знизити температуру тіла, для чого потрібно накрити потерпілого вологою тканиною, увімкнути вентилятор.

ЯК ДОПОМОГТИ ПРИ ОПІКАХ:

- не змащуйте тіло ніякими речовинами (кремами, мазями), за винятком лікувальних;
- поверхню опіку потрібно закрити сухою стерильною пов'язкою.

ЧОГО НЕ СЛІД РОБИТИ:

- у спеку пити солодких газованих напоїв (вони спричиняють набряки), молока (посилює спрагу);
- зловживати їжею.

Укуси комах, кліщів, змій

Загрозу для здоров'я дітей, особливо для тих, хто потерпає від алергії, становлять оси, бджоли, кліщі та змії. При їхньому жаленні під шкіру вприскується отрута, від якої може виникнути місцева або загальна реакція.

Ступінь отруєння після укусів бджіл залежить від кількості одночасних укусів, місця ураження та індивідуальної реакції організму до бджолиної отрути. Найнебезпечнішими є укуси в місцях ротової порожнини.

Місцева реакція добре відома кожному, кого хоч раз жалила бджола або оса: сильний біль, сверблячка і печіння, почервоніння і набряк.

ЩО СЛІД РОБИТИ ПРИ УКУСАХ КОМАХ:

- ✓ видалити, по можливості, жало разом з отруйним мішечком, підчепивши нігтем, пінцетом, голкою;
- ✓ промити ранку етиловим чи нашатирним спиртом;
- ✓ прикласти до цього місця шматочок цукру, що сприяє витяганню отрути з ранки і перешкоджає розвитку набряку, або льоду для зменшення болю;
- ✓ дати випити міцного і солодкого чаю;

КЛІЩІ. Ці носії кліщового енцефаліту найбільш активні у весняно-літній період. Для попередження цього захворювання під час лісових прогулянок, збирання ягід, грибів, необхідно дотримуватись найпростіших запобіжних правил:

- одяг повинен надійно закривати тіло;

- штани – заправлені у шкарпетки, на ногах – чоботи або щільно зав'язані черевики;
- куртку наглухо закривають і заправляють у штани, манжети повинні щільно облягати кисті рук;
- комір і манжети можна змастити камфорною олією;
- вуха і волосся потрібно закрити косинкою або беретом.

Після повернення з лісу необхідно уважно оглянути одяг і тіло. Особливо уважно потрібно оглянути голову, шию, відкриті ділянки шкіри. Кліщі, які присмоктались, мають вигляд малопомітних чорних цятки, їх важко відрізнити від природних утворень на шкірі.

ЩО СЛІД РОБИТИ ПРИ УКУСАХ КЛІЩІВ:

- ✓ кліщів, що присмокталися, треба видалити (для цього шкіру навколо кліща змащують ефіром, бензином, після цього паразит виходить самостійно); ранку потрібно змазати розчином йоду; вилучених кліщів спалити;
- ✓ якщо при видаленні кліща голівка його відірвалась і залишилась у товщі шкіри, потрібно звернутися до медичної установи для видалення голівки.

ЩО СЛІД РОБИТИ ПРИ УКУСАХ ЗМІЙ:

- ✓ слід створити всі умови для негайного введення сироватки;
- ✓ забезпечити потерпілому нерухомість, оскільки надмірні рухи сприяють швидкому проникненню отрути в кров;
- ✓ звільнити кінцівки від взуття, шкарпеток, браслетів для попередження набряків;
- ✓ не перетягувати гумовим джгутом кінцівку вище місця укусу, бо це може призвести до порушення кровообігу в ураженій ділянці;
- ✓ не надрізати краї рани, не відсмоктувати з неї кров, бо через пошкодження слизової оболонки ротової порожнини отрута може швидко потрапити у кров;
- ✓ дати випити багато рідини (води, кави, чаю).

Ураження блискавкою

Влітку часто бувають грози і блискавиці. Ураження блискавкою не дуже часте явище, але від нього ніхто не застрахований.

ЧОГО НЕ СЛІД РОБИТИ:

- ховатися під деревами (особливо тими, що стоять окремо). Найбільш небезпечні дерева дуб, тополя, ялина, сосна. Рідко блискавка б'є в березу і клен, майже ніколи – у чагарник;
- стояти прямо на відкритому просторі (блискавка б'є в найвищу точку на місцевості);
- лягати на землю (таким чином ви підставите все тіло під удар блискавки), краще присісти навпочіпки в суху яму чи траншею, обхопивши ноги руками;
- бігти, їхати на велосипеді, купатися;
- перебувати поруч з металевими предметами, торкатися металевих споруджень, дротяної огорожі, тримати в руках довгі чи металеві предмети, (вудки, парасольки);
- стояти біля відчиненого вікна.

ЩО НЕОБХІДНО РОБИТИ:

- ✓ потерпілого слід роздягнути;
- ✓ облили голову холодною водою та обгорнути мокрим холодним простирадлом;
- ✓ якщо людина ще не опритомніла, треба зробити штучне дихання «рот у рот», а при зупинці серця – непрямий масаж, поверхню опіку закрити пов'язкою та якнайшвидше викликати медичну допомогу, або відправити до лікарні, не забуваючи, що в будь-який момент може наступити зупинка дихання і серця.

Навіть якщо людина опритомніла, у неї можуть виявитися серйозні ушкодження внутрішніх органів.

ЧОГО КАТЕГОРИЧНО НЕ МОЖНА РОБИТИ:

- закопувати в землю, бо такий намір не просто марний, а й небезпечний (це відтягує не тільки застосування справді ефективних засобів допомоги, ви можете просто вморити потерпілого, якщо він наковтається землі).

Втрата орієнтації у лісі

ЩО СЛІД РОБИТИ:

- зберігати спокій та уникати паніки;
- пригадати останню прикмету на знайомій частині шляху і постаратися простежити до неї дорогу;
- прислухатися; при відсутності знайомих орієнтирів, стежок і доріг виходьте «на воду» (униз за течією), струмок виведе до ріки, ріка – до людей; якщо орієнтирів немає, залізьте на найвище дерево – погляд з висоти допомагає краще зорієнтуватися.

ЧОГО НЕ СЛІД РОБИТИ:

- пити воду з річок та озер; найбільш надійні джерела води – струмки; поблизу місць, де ви побачите мертвих рибу чи тварин, не можна навіть мити руки;
- затримуватися біля поламаних дерев (вони спираються одне на одне і можуть впасти, особливо під час вітру);
- ходити біля боліт; болотною водою також не можна користуватися; поблизу болота, як правило, водиться багато гадюк;
- контактувати з дикими тваринами; у людей і тварин (олень, лисиця) близько 150 спільних хвороб; тварини нападають на людину, якщо вони поранені, перелякані несподіванкою або захищають своє потомство.

Харчове отруєння

Літом досягає безліч фруктів, овочів, і є можливість вдосталь поласувати різною смакотою. Для того ж воно і літо! Але саме влітку пік харчових отруєнь.

ЩО СЛІД РОБИТИ:

- завжди дотримуватися правил особистої гігієни;
- звертати увагу на доброякісність продуктів харчування, виконувати правила їхнього зберігання;
- ретельно мити овочі і фрукти;
- при харчовому отруєнні випити багато рідини, щоб викликати блювоту;
- випити активоване вугілля;
- покласти хворого в ліжку, зігріти, дати теплого слабкого чаю;
- викликати лікаря або «швидку допомогу».

Отруєння рослинами

Важливо пам'ятати, що діти мають звичку гризти різноманітні травинки. Немає гарантії, що випадково зірвана травинка не отруйна. Отруйні рослини зустрічаються скрізь: у лісі, в полі, на луках. Тому при зборі дарів природи треба бути обачним і пам'ятати про небезпеку, яку можуть заховати у собі приємні на вигляд та смак рослини. Тут слід запам'ятати правило: «Не знаєш – не бери до рук».

ЧОГО НЕ СЛІД РОБИТИ:

- куштувати невідомі ягоди, травинки, рослини, гриби;
- знищувати отруйні рослини, тому що їх використовують у медицині, вони є ліками для тварин і птахів.

ЩО РОБИТИ:

- дати випити багато води, щоб викликати блювання;
- негайно звернутися до лікаря, вкласти потерпілого в ліжку.

Отруєння грибами

Збирання грибів – це справа не тільки цікава, але й серйозна. Перш, ніж іти з кошиком до лісу, треба добре знати, які гриби можна збирати, а які – ні.

НАШІ РЕКОМЕНДАЦІЇ:

- ✓ не збирайте гриби поблизу транспортних магістралей, на промислових пустирях, колишніх смітниках;
- ✓ невідомі, особливо з циліндричною ніжкою, в основі якої є потовщення, оточене оболонкою;
- ✓ ніколи не збирайте пластинчаті гриби, бо отруйні інколи маскуються під них; шампінйони (печериці), у яких пластинки нижньої поверхні капелюшка білого кольору;
- ✓ не порівнюйте зібрані чи придбані гриби із зображеннями в різних довідниках, бо вони не завжди відповідають дійсності;
- ✓ не куштуйте сирі гриби на смак;
- ✓ ще раз перевірте вдома всі зібрані гриби.

Пожежна безпека в лісі

Причинами пожежі в лісі можуть стати блискавка або засуха, але основною причиною виникнення пожеж є необережність людини.

УКРАЙ НЕБЕЗПЕЧНО:

- кидати запалені сірники, недопалки;
- палити суху траву;
- розводити вогнища;
- залишати в лісі промаслені або просочені легкозаймистою речовиною шматки тканини.

ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ «ЩОБ НЕ ВИНИКЛА ПОЖЕЖА»

- ✓ багаття потрібно розпалювати дрібними сухими сосновими і ялиновими гілками, корою, недогарком свічки, трісками тощо;
- ✓ розводити багаття в лісі тільки у спеціально передбачених для цього місцях;
- ✓ перед тим, як розпалювати багаття, звільніть місце для нього від нагромадження сушняку, сухої трави, або ж обкопайте місце навколо багаття невеликим ровом;
- ✓ під час дощу багаття розводити під накриттям з брезенту або плащ-накидки; у суху погоду навколо багаття прибирати суху траву, мох, хвою, щоб запобігти пожежі;
- ✓ перед сном багаття гасять і заливають водою; якщо потрібно зберегти вогонь, то на ніч призначають чергового або засипають багаття попелом;
- ✓ після відпочинку обов'язково загасіть вогонь, залийте багаття водою; якщо її немає, то розгребіть головешки та подрібніть великі вуглини;
- ✓ не лягайте відпочивати біля багаття – це небезпечно, ви можете обгоріти або й задихнутися;
- ✓ якщо побачите десь покинуте багаття, яке розгорілося, – знайдіть можливість його загасити або повідомити за телефоном «101» або «112».

ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ ПРИ ЗУСТРІЧІ ЗІ СВІЙСЬКИМИ І ДИКИМИ ТВАРИНАМИ

Собака – друг людини. Це справді так. Упродовж тисячоліть він вірно служить людям, виконуючи різноманітні функції: стереже худобу на пасовищах, охороняє обійстя, квартири та цінні об'єкти і споруди, бере участь у військових операціях, допомагає медичним, санітарним та пошуковим заходам, служить поводитирем для незрячих, приходять на допомогу людям у воді та проваллях, тішать своєю присутністю дітей і рятує від самотності одиноких людей. Тому ми собаку і любимо. Часто хочемо і прагнемо погладити його, засвідчивши свої добрі почуття.

І тут нерідко наражаємося на протилежну реакцію пса: він не сприймає нашої ласки, а коли намагаємося силоміць її нав'язати, то вчиняє опір, який може закінчитися тим, що собака покусав людину (навіть свого господаря).

Не треба ніколи забувати, що пес – звір. Хижий звір! А хижий звір завжди потенційно небезпечний. Навіть, якщо він приручений. Бо в його клітинах дремає пам'ять віків, яка застерігає: бійся тих, хто наближається до тебе, бо вони можуть бути дужчими і заподіяти зло; і доганяй та нападай на тих, хто слабший, бо вони можуть стати твоєю здобиччю. Ось це завжди потрібно пам'ятати, маючи справу з собаками. Особливо з великими за розміром. Насамперед із тими, які виховані людьми спеціально для того, щоб нести охоронну службу, брати участь у переслідуванні правопорушників та у військових операціях. А ще при зіткненні з бродячими, так званими нічийними, псами, бо вони можуть бути не тільки агресивними, а й хворими на особливо небезпечні для людей недуги, зокрема сказ.

Тому, пам'ятаючи, що собака хижий звір і мисливець за своєю природою:

✓ ніколи не втікайте від нього, бо це може спровокувати його погнатися за вами, відчувши у вас здобич;

- ✓ якщо таки собака наздогнав вас, то не кричіть, тим більше не махайте руками або ногами, бо не кожен зможе відбитися від нападу, зате посилить агресивність пса щодо вас;
- ✓ якби вам страшно не було, не виказуйте цього тварині своїми рухами, діями, навіть очима; погляд намагайтеся зробити якомога спокійнішим; не дивіться пильно і невідривно у вічі псові: по-перше, собаки не люблять лякливих істот, бо це викликає в них почуття переваги над вами, а тому й спокусу спробувати свою силу зубами, а по-друге, ваш пильний погляд у вічі, настирливе стеження за рухами примушує пса побачити у вас супротивника, який готується до нападу, тому звір може спробувати випередити можливу атаку ворога та вхопити самому
- ✓ якщо хтось хоче погладити чужого пса, поруч із яким перебуває його хазяїн, то обов'язково треба запитати дозволу в нього, водночас дізнавшись, чи пес радо або ж хоча терпимо переносить пестощі чужих людей, і вже тільки після позитивної відповіді можна погладити собаку. Але робити це необхідно обережно й повільно, спостерігаючи, як пес реагує на ваші доторкання: радо, спокійно чи нервує або дратується – в останніх двох випадках слід припинити контакт;
- ✓ ніколи не намагайтеся погодувати чужого собаку з рук, бо він може замість подяки вкусити вас; краще покласти чи кинути їжу на відстані;
- ✓ дуже небезпечно пестити чужих чи бродячих собак – навіть якщо вони не покусають, то можуть заразити хвороботворними паразитами, а то і занести пряму інфекцію;
- ✓ не варто чіпати навіть свого собаку, якщо він спить, він може зі сну вкусити, розлютившись;
- ✓ не робіть спроби відібрати корм у собаки, навіть у свого, – і спокійний пес здатен укусити, відстоюючи своє право на їжу, бо то право на життя;
- ✓ не наближайтеся до собак, великих за розміром, особливо це небезпечно для дітей, бо великі пси потенційно агресивніші – вони відчують свою силу і завжди націлені помірятися нею будь з ким; до того ж, великих собак найчастіше використовують як сторожових чи бойових і спеціально вчать їх атакувати кожного, хто перетнув певну межу зближення із псом (фінал може бути трагічним);

- ✓ ніколи не кричіть на собак, не дражніть їх, навіть коли ті перебувають за парканом – розлючений пес може перескочити і дуже високу загороду та поквитатися зі своїм кривдником;
- ✓ якщо сталася біда і пес покусав когось – слід негайно звернутися до лікаря; якщо є можливість, з'ясуйте – пес домашній чи бродячий; у першому випадку треба дізнатися прізвища господаря і дані про пса: прищеплений він від сказу чи ні, чим хворів, чому втік із двору і т.п.; у другому випадку – щеплення проти сказу вам не уникнути, бо ризикувати не варто – це може бути і смертельний ризик;
- ✓ завжди дотримуйтеся доброго і простого правила: після спілкування з будь-яким псом, навіть із вашим домашнім улюбленцем, добрим і ласкавим, обов'язково ретельно вимийте руки з милом – і ніколи не знатимете ніяких інфекцій та інвазій.

2. ПАМ'ЯТКА з охорони праці та безпеки життєдіяльності в шкільному таборі з денним перебуванням

1. Заходи, які організуються адміністрацією школи

1. Акт приймання оздоровчого табору – видається територіальною СЕС.
2. Аналіз води в СЕС (бак лабораторія).
3. Дозвіл пожежної інспекції та технагляду на відкриття об'єкта.
4. Договір про забезпечення табору кухонними працівниками, педагогічним, медичним персоналом (при залученні працівників з інших установ).
5. Організація медичних оглядів працівників, що залучаються до роботи оздоровчого табору (оформлення санітарної книжки).
6. Питний режим, гаряче харчування дітей.
7. За організацію питного режиму і якість харчування в оздоровчому закладі несуть відповідальність керівники установи, лікар, дієтсестра.
8. Видання наказів :
  - «Про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності в таборі з денним перебуванням»,
  - «Про організацію роботи з питань збереження життя і здоров'я дітей».
9. Затвердження штатного розпису працівників табору.

10. Розроблення та затвердження в установленому порядку інструкцій з ОП , для працівників та правил безпеки для дітей (екскурсії, походи, масові заходи, виконання роботи тощо, згідно плану роботи майданчика), з пожежної та електробезпеки, з надання долікарської допомоги, вступного інструктажу з дітьми (ознайомити з небезпеками під час роботи майданчиків, правила пожежної електробезпеки тощо).

11. Проведення інструктажів з працівниками:

- вступний та на робочому місці з реєстрацією в журнал встановленої форми.

12. Ознайомлення працівників з посадовими інструкціями.

Керівник школи здійснює контроль за виконанням свого наказу щодо організації роботи оздоровчого табору.

2. Заходи, які організовуються керівником пришкольного табору

1. Розробити та затвердити «Положення (статут) про літній оздоровчий табір».

2. Затвердити режим дня у оздоровчому таборі.

3. Завести книгу наказів по табору.

4. Скласти списки дітей та вказати їх соціальну категорію.

5. Розробити Правила внутрішнього трудового розпорядку роботи табору.

6. Завести журнал інструктажів:

- з працівниками вступного та на робочому місці;
- з дітьми перед різними заходами.

7. Безпека перебування дітей у пришкольному таборі:

- проведення інструктажів з безпеки життєдіяльності, бесід для дітей;
- вимоги до організації походів та організації перевезення організованих груп дітей;
- правила поведінки у таборі для дітей;
- план заходів роботи пришкольного табору.

8. Контролювати:

- ведення вихователями журналу відвідування дітьми табору;
- проведення та реєстрацію з ними бесід та інструктажів; планування та дотримання плану роботи вихователями.

9. Контролювати стан санітарії та гігієни в таборі. Забезпечити дотримання вимог санітарних правил на харчоблоці (проводити бракераж готових страв, брати добові проби страв).

10. Розробити план евакуації на випадок пожежі, забезпечити наявність первинних засобів пожежогасіння.

11. Приміщення забезпечити ПАМ'ЯТКАМИ з пожежної безпеки.

3. Документація пришкільного табору

Пришкільний табір – самостійна структура при загальноосвітньому навчальному закладі, тому пришкільний табір повинен мати цілий ряд документів, що регламентують його роботу, а саме:

1) нормативні документи державної чинності, місцевих органів влади, управління освіти щодо організації літнього відпочинку школярів тощо;

2) дитячий оздоровчий заклад у своїй діяльності має керуватися Конституцією України, законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами та розпорядженнями центральних органів виконавчої влади, до сфери управління яких належить навчальний заклад, у якому розміщено пришкільний табір, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також своїм положенням (статутом), розробленим на основі Типового Положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2009 р. № 422;

3) дозвіл місцевої санітарно-епідеміологічної служби на відкриття пришкільного табору;

4) дозвіл пожежної інспекції на відкриття пришкільного табору;

5) книгу наказів (пронумерована, прошнурована, скріплена печаткою) пришкільного табору, серед яких обов'язковими є накази:

- «Про організацію роботи пришкільного табору»,
- «Про розподіл дітей по загонах і закріплення вихователів за загонами»,
- «Про відповідальність співробітників пришкільного табору за життя та здоров'я дітей»,
- «Про профілактичну роботу щодо запобігання дитячого травматизму»,
- «Про протипожежну безпеку в пришкільному таборі».

4. Медичні документи:

Медична документація (за переліком):

- 1) санітарні книжки працівників пришкільного табору з відміткою про проходження медичного огляду;
- 2) медичні довідки дітей про щеплення та епідемоточення;
- 3) режим дня пришкільного табору;
- 4) списки дітей, які потребують дієтичного харчування;
- 5) санітарний журнал;
- 6) документація з організації харчування (за переліком), перспективне меню на 2 тижні.

За організацію і якість харчування в оздоровчому закладі несуть відповідальність керівники установи, лікар, дієтсестра.

Медичні працівники повинні здійснювати контроль за:

- якістю продуктів, що поступають на харчоблок, з реєстрацією у спеціальному журналі;
- умовами зберігання продуктів з дотриманням строків реалізації;
- якістю виготовленої їжі;
- дотриманням натуральних норм продуктів харчування;
- правильністю відбору і зберігання добової проби;
- дотриманням правил особистої гігієни працівниками харчоблоку і черговими по їдальні.

Співпраця з територіальним медичним закладом

Шкільний табір з денним перебуванням закріплюється за територіальною лікувально-профілактичною установою, яка у разі необхідності надає дітям і працівникам табору невідкладну медичну допомогу, інші медичні послуги.

Протягом оздоровчого періоду в шкільному таборі з денним перебуванням працює медична сестра, яка:

- проводить прийом дітей згідно з медичними довідками, що засвідчують проведення профілактичних щеплень та відсутність інфекційних захворювань;
- надає необхідну медичну допомогу;
- слідкує за дотриманням санітарно-гігієнічних та протиепідемічних норм;
- контролює організацію якісного харчування;
- проводить бесіди з дітьми про профілактику травматизму, кишкових захворювань, особисту гігієну;
- здійснює профілактичний огляд на педикульоз;
- здійснює контроль за антропометричними даними вихованців.

Перелік медикаментів для аптечок приміщень табору з денним перебуванням дітей:

1) аміаку розчин 10%, 40 мл	1 фл.;
2) бинт марлевий медичний нестерильний 10 м × 5 см	2 уп.;
3) бинт марлевий медичний стерильний 10 м × 5 см	2 уп.;
4) болезаспокійливі засоби (анальгін, цитрамон тощо)	1 уп.;
5) борної кислоти розчин спиртовий 2% (3%), 10 (20) мл	1 фл.;
6) брильянтового зеленого розчин спиртовий 1%, 15 (20) мл	1 фл.;
7) вазелін мазь 20 (25) г	1 уп.;
8) валідол 0,06 № 10, таблетки	1 уп.;
9) вата медична гігроскопічна стерильна 100 г	1 уп.;
10) джгут кровоспинний гумовий	1 шт.;
11) йоду розчин спиртовий 5%, 20 мл	1 фл.;
12) лейкопластир 0,05 × 5 м	1 шт.;
13) ножиці медичні	1 шт.;
14) перекису водню розчин 3%, 25 (40) мл	1 фл.;
15) пінцет	1 шт.;
16) пластир бактерицидний 2,3 × 7,2 см	5 шт.;
17) серветки марлеві медичні стерильні	2 уп.

5. Організаційні документи:

- педагогічна документація (плани, розклади роботи, графіки);
- заяви батьків про зарахування вихованців у пришкільний табір;
- заяви батьків про відрахування вихованців з пришкільного табору;
- путівки;
- зведена відомість про кількість дітей у загонах;
- списки загонів, підписані вихователями з усіма вихідними даними дитини;
- план роботи пришкільного табору;
- календарний план або план-сітка на зміну;
- контингент пришкільного табору;
- штатний розпис;
- посадові інструкції для всіх працівників;
- графік роботи вихователів;
- кадровий склад працівників (особові справи або картки, списки співробітників);
- таблиць робочого часу;

- графік вихідних днів (погоджений із профспілковим комітетом, складений з урахуванням побажань співробітників);
- графік роботи спеціалістів, залучених до роботи в пришкільному таборі;
- графік роботи технічних працівників;
- журнал реєстрації дітей (П.І.Б. дитини, відомості про батьків, домашня адреса тощо);
- журнал відвідування вихованцями пришкільного табору;
- журнал обліку робочого часу вихователів пришкільного табору;
- журнал реєстрації інструктажів з охорони праці та безпеки життєдіяльності;
- книга відвідувань (пронумерована, прошнурована, завірена печаткою).

6. Документи з питань профілактики травматизму та охорони здоров'я:

- інструкції з охорони праці та безпеки життєдіяльності для працівників та вихованців табору;
- куточок основ безпеки життєдіяльності та правил дорожнього руху;
- план евакуації на випадок пожежі в пришкільному таборі;
- документація із дотримання заходів протипожежної безпеки та на випадок стихійного лиха (інструкція, план евакуації, накази тощо);
- схема оповіщення на випадок надзвичайної ситуації;
- графік чергування.

7. Посадові обов'язки працівників

Адміністрацією шкільного табору з денним перебуванням розробляються та доводяться до кожного працівника його посадові обов'язки.

Начальник шкільного табору з денним перебуванням здійснює раціональний підбір і розстановку кадрів, вирішує питання щодо повноцінного харчування дітей, узгоджує режим дня, правила внутрішнього розпорядку дня вихованців та працівників, забезпечує дотримання вимог щодо охорони праці та безпеки життєдіяльності, санітарно-гігієнічних та протипожежних норм.

Працівники шкільного табору з денним перебуванням несуть персональну відповідальність за збереження життя та здоров'я вихованців.

Безпека життєдіяльності працівників шкільного табору з денним перебуванням та дітей ґрунтується на свідомому та сумлінному виконанні встановлених правил.

Оформлення працівників на роботу в табір

При оформленні в табір з денним перебуванням працівники обов'язково завчасно проходять **медичний огляд**, результати якого повинні бути відображені у медичних книжках.

Проведення інструктажів з охорони праці та безпеки життєдіяльності для працівників та дітей шкільного табору з денним перебуванням здійснюється відповідно до чинного законодавства.

Згідно із затвердженими інструкціями вступний та первинний інструктажі проводять:

- з вихователями – відповідальний за організацію охорони праці в навчальному закладі перед початком роботи шкільного табору з денним перебуванням;
- з дітьми – вихователі, у перший день роботи шкільного табору з денним перебуванням.

Цільові інструктажі з дітьми проводяться вихователями перед кожною розважальною програмою, екскурсією, походом, суспільно корисною працею тощо.

Позапланові інструктажі з працівниками і з дітьми проводяться у разі необхідності (як правило, при порушенні вимог нормативних актів про охорону праці, що можуть призвести до травм, аварій тощо).

Результати проведення інструктажів оформлюються в спеціальному журналі за встановленою формою (наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах" від 1 серпня 2001 р. №563, зі змінами затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 20.11.2006 № 782).

8. Правила поведінки у таборі для учнів

Шкільний табір з денним перебуванням повинен вести пропаганду здорового способу життя, забезпечувати дітям, які перебувають у ньому, захист життя та здоров'я, створювати належні умови для повноцінного оздоровлення та відпочинку, розвитку їхніх творчих здібностей, занять фізичною культурою, туризмом, природоохоронною та краєзнавчою роботою.

Безпека життєдіяльності працівників шкільного табору з денним перебуванням та дітей ґрунтується на свідомому та сумлінному виконанні встановлених правил.

Тому адміністрацією шкільного табору з денним перебуванням розробляються та затверджуються:

- правила поведінки у таборі для учнів,
- режим роботи шкільного табору з денним перебуванням,
- інструкції з охорони праці для працівників та безпеки життєдіяльності для дітей, інші документи.

Діти, які перебувають у шкільного табору з денним перебуванням, повинні:

- дотримуватися правил поведінки у таборі та режиму дня; підвищувати загальний культурний рівень,
- оволодівати знаннями, уміннями, практичними навичками здорового способу життя, дотримуватися морально-етичних норм;
- бережливо ставитися до державної комунальної та приватної власності;
- брати посильну участь у суспільно-корисній праці.

ДОДАТКИ

Рухливі ігри

Захована монета

Кількість гравців: від двох до шести.

Матеріали: по одній монетці (або іншій дрібній речі) та по п'ять фішок для кожного гравця.

Місце гри: пісочниця, піщаний пляж.

Кожен гравець нагрібає з піску п'ять невеликих горбочків. Усі гравці відвертаються, ведучий ховає в одному з горбочків монету.

Перший гравець віддає фішку та обирає горбочок, де, як він вважає, має знаходитись монета. Якщо він знаходить монету, то гра починається спочатку. Якщо гравець не знаходить монету, то віддає ще одну фішку за право продовжити пошук під іншим горбочком. Гра триває до тих пір, поки не знайдеться монета або у гравців не залишиться жодної фішки.

Можна дещо змінити правила гри: нагребти горбочків за кількістю гравців. У такому випадку гравець, який відшукає монету, забирає фішки тих, чії спроби виявилися марними.

Карлики і велетні

Кількість гравців: десять і більше.

Місце гри: ігровий майданчик.

Усі гравці стають у коло. Ведучий заходить усередину, пояснює правила гри.

Якщо ведучий промовить «карлики», гравці мають сісти навпочіпки, якщо скаже «велетні» – усі мають підвестися і підняти руки. Той, хто помилився, вибуває з гри.

Під час гри ведучий може збивати гравців з пантелику, подаючи неправильні команди, наприклад: «Кози!», «Вода!», «Кролі!».

Перемагає гравець, який жодного разу не помилився.

Намисто

Кількість гравців: дванадцять та більше.

Матеріали для гри: п'ять гімнастичних обручів та м'яч.

Місце гри: ігровий майданчик, парк.

1. Шість гравців-«намистинок» вишиковуються в шеренгу і, тримаючи між собою у витягнутих руках обручі, утворюють ланцюжок: гравець, обруч, гравець, обруч, гравець та ін. Це – «намисто».

2. Усі інші гравці розбиваються на пари і вишиковуються поруч із першим гравцем ланцюжка.

3. За командою ведучого пара біжить уздовж шеренги (один гравець позаду шеренги, другий попереду), перекидаючи одне одному м'яч крізь обручі «нанизуючи намистинки». Після закінчення гри ведучий визначає найспритнішу пару.

Курочки та горошинки

Кількість гравців: дванадцять

Місце гри: пляж, ігровий майданчик

Із числа гравців обирають 2 «курочки» та 4-6 «горошинки». Усі інші гравці утворюють коло – «клітку».

«Горошинки» заходять у «клітку», назвні лишаються «курочки».

За сигналом ведучого «клітка» рухається по колу праворуч або ліворуч, а «курочки» ходять навколо неї, змахують крильцями та квочуть.

За командою ведучого «Стій!» гравці зупиняються і піднімають руки, відкривши «клітку».

«Курочки» забігають у коло і намагаються наздогнати «горошинок». Упійману «горошинку» «курочка» виводить з кола. Гра продовжується знову, як тільки буде упіймана одна «горошинка». Після закінчення гри відзначаються найспритніші «курочка» та «горошинка».

Квітучі дерева

Кількість гравців: десять і більше (парна кількість).

Матеріали: дві великі гілки, паперові квіти з нитковою петелькою (за кількістю гравців).

Місце гри: ігровий майданчик або парк, де можна знайти молоді деревця, що стоять поруч.

1. На майданчику встановіть дві великі гілки на відстані близько 3 м одна від одної (або відшукайте два молодих деревця, що стоять неподалік одне від одного),

2. Ведучий роздає гравцям паперові квіти. До кожної квітки пришита коротка петля з нитки, щоб можна було почепити квітку на гілку.

3. Діти діляться на дві команди і стають навпроти кущів на відстані 4-5 м.

4. За сигналом ведучого ті з гравців, що стоять першими (в обох командах), біжать до, своїх гілок, вішають квітку, повертаються і стають в кінці своєї шеренги. Виграє команда, яка уквітчає свою гілку раніше, але за умови, що жодна з квіток не впаде на землю.

Кумоньки

Для цієї гри потрібно намалювати чотирикутник. Четверо учасників стають на відведені куточки. Ведучий підходить до одного з гравців і говорить: «Кумонько, дай ключі!» Гравець у кутку відповідає: «Іди геть, там постукай» . У цей час інші гравці перебігають з кутка в кутку. Якщо ведучий устигне стати у кутку, на його місце стає гравець, що залишився без кутка.

Алфавіт

При кожному стрибку гравець має назвати одну з букв алфавіту (спосіб стрибання має бути складним, щоб важко було безпомилково стрибнути 33 рази, називаючи всі букви алфавіту). Зробивши помилку, гравець має відразу назвати рослину на цю букву, чи тварину, чи місто, про що домовляються перед грою. Якщо це вдалося зробити відразу, гравець може починати стрибати спочатку, якщо ні - черга наступного гравця. Завдання учасника гри - пройти всі букви алфавіту.

Золоті ворота

Двоє ведучих, узявшись за руки зверху, утворюють ворота і співають пісню:

Золоті ворота
Пропускають не завжди,
На перший раз прощається,
На другий забороняється,
А на третій раз не пропустим вас!

Усі інші учасники, поки лунає пісня, пробігають крізь «ворота». На останні слова ворота зачиняються, хто «упіймався», виходить із гри.

Ми веселі хлоп'ята

На протилежних сторонах майданчика чи зали відзначаються лініями два будинки, де «мешкають» дві команди. Відстань між ними 15-20 кроків. По черзі кажуть хором: «Ми – веселі хлоп'ята. Любим бігати і грати. Ми – веселі хлоп'ята, спробуй нас наздогнати!». У цей час одна команда виходить зі свого «будинку» і хизується перед супротивниками. Останні мають право починати ловити, коли будуть вимовлені слова: «Спробуй нас наздогнати!». Ті, кого спіймали до лінії будинку, переходить до команди суперників. Після того наступає інша команда. Гра триває доти, доки в одній із команд не залишиться жодного гравця.

Зміна місць

Дві команди шикуються в шеренги одна навпроти одної. За командою ведучого гравці команд міняються місцями. Перемагає та команда, яка першою вишикується в шеренгу.

Гру можна урізноманітнити, змінюючи початкове положення, стоячи спиною один до одного, сидячи обличчям або спиною один до одного, лежачи на животі, лежачи на спині тощо.

Модниця

Для гри потрібна велика сумка, повна старих речей. За сигналом ведучого сумка переходить по колу від гравця до гравця. За двома сигналами ведучого гравець, у якого опинилася сумка, дістає одну річ і вдягає. Коли лунає сигнал - гра продовжується.

Ривок за м'ячем

Команди вишикувані в колони по одному за лінією старту, перед якою на відстані 2-3 м встановлені високі стійки з планкою на висоті 2-3 м. У руках першого гравця великий надувний м'яч. За сигналом ведучого він кидає м'яч угору - уперед, через планку пробігає під нею і ловить м'яч, не даючи йому впасти на підлогу. Потім біжить із м'ячем назад і передає його наступному учаснику. Наступний гравець повторює це ж завдання.

Феєрверк

Гравці вибирають по одному спритному гравцю з команди. Ті мають утримати одночасно в повітрі спочатку два, а потім три, чотири, п'ять порожніх різнобарвних одноразових целофанових пакетів, підкидаючи їх двома руками.

Спритні оригінали

Група ділиться на дві чи більше команд. Кожна стає в коло за капітаном. Через 4-5 м позначається фініш. За сигналом перша дитина з кожної команди біжить до фінішу і повертається назад, передаючи естафету наступному гравцеві. Команди змагаються в оригінальності. Наступний гравець має досягти фінішу іншим способом (підскоками, на одній нозі, боком тощо), але не повторюючи рухів попередніх гравців.

Одвічний рух

Усі учасники гри сідають у коло. Один гравець починає показувати фізичні рухи (махати рукою, тупотіти ногою тощо). Гравець, що праворуч від нього, має повторити його рух і додати щось своє. Третій повторює рухи обох і додає своє і т.д. Той, хто не може згадати хоча б одну дію чи робить рух у неправильному порядку, виходить із гри.

Поміняйтеся місцями

Гравці сидять на стільцях у колі. Ведучий пропонує помінятися місцями тим, у кого, наприклад, імена починаються чи закінчуються на букву «А». Під час пересаджувань гравців ведучий має хутенько сісти на звільнене місце. Той, хто лишився без місця, стає ведучим.

Спробуй утекти

Усі учасники об'єднуються в одну команду і шикуються в шеренгу. Посередині майданчика окреслюється зона завширшки два метри. У цій зоні стоїть ведучий, який повинен ловити гравців, що перебігають через зону на інший бік ігрового майданчика. Усі піймані ведучим гравці мають йому допомагати ловити, не залишаючи при цьому зони. Гра триває доти, доки залишиться один непійманий гравець. Він і буде переможцем.

СЮРПРИЗИ З МОТУЗКАМИ

Мета: Навчити дітей цікаво і корисно самоорганізовувати свій вільний час, користуючись простими засобами, що знаходяться поряд (мотузки, кіндер-сюрпризи, пластикові пляшки). На основі знайомих ігор придумувати нові, використовуючи відомі модулі, засоби, правила, матеріали тощо. Виховувати почуття радості від власних знахідок та участі в колективних іграх.

Ведучий: Добрий день, любі діти! Добрий день, шановні дорослі! Я бачу, що ви з нетерпінням чекаєте обіцяні сюрпризи. А тому не будемо гаяти часу, прийшла пора розпочати гру. Сьогодні я познайомлю вас зі своїми друзями, вони ось тут у моїй чарівній корзинці. Дивіться, ось вони! Ви гадаєте це звичайні мотузки? Так і ні. Вони звичайні лише на перший погляд, поки їх не візьмуть рученята, які люблять працювати, не побачать веселі оченята, та не пристосує розумна голівка. А у вас цього, я бачу, вдосталь. Я навчу вас робити ігри, грати в них, а ви обіцяйте, що ви їх не забудете та ще й навчите своїх друзів у школі та в дворі.

Для проведення програми можна сформувати 2 команди по 10-12 дітей у кожній і проводити ігри на конкурсній основі. Якщо дітей багато, на кожну гру, або пару ігор формуються нові команди.

Гра "Перечепи ніжки"

Матеріали: 2 мотузки (60 см) зв'язати кільцем, 10 фішок (або кеглів, або заповнених піском пластикових пляшок), стрічки, мотузки по кількості учасників.

Правила: По сигналу ведучого учасник команди одягає на ноги зав'язану мотузку, яка обмежує можливість пересування і починає оббігати перепони у вигляді фішок. На протилежному кінці стоїть дитина. Задача гравців зав'язати стрічки на "косу" ляльці, якими служать пальці гравця. Вертається гравець вільно і передає мотузку іншому гравцеві команди.

Гра "Веретено"

Матеріали: Мотузка, на краях якої закріплені палички, посередині - мітка.

Правила гри: гравці починають за сигналом намотувати мотузку на пальці, як нитку на веретено. Виграє гравець, який дістане мітки перший.

Гра "Чудернацьке намисто"

Матеріали: 20 причіпок, 2 мотузки, стрічки на голову для позначення ловців.

Правила: Дві команди по 12 дітей вибирають по 2 ловці. Ловці збирають прищіпки, що причеплені до спин дітей протилежної команди, і чіпляють їх до своєї мотузки. Гравці, що позбулися прищіпок, вибувають із гри. Виграє та команда, яка швидше збере своє намисто. Якщо один із двох ловців команди зібрав свої фішки швидше, він має право допомогти ловцеві своєї команди.

Гра починається за сигналом ведучого.

Гра "Хто шпритніше?"

Матеріал: 4 резинки для стрибання, мотузка, два стільця.

Правила: По команді ведучого гравці команд починають рухатися до стільців, при цьому їм треба підлізти під резинку (мотузку), перестрибнути через іншу і, сівши на стілець, висмикнути з-під нього мотузку. Виграє гравець, що встиг заволодіти мотузкою.

Команда виграє по більшості перемог, тому краще, щоб кількість гравців була непарна.

Гра "Всі на одній мотузці"

Матеріали: 2 мотузки, футляри від зубної щітки або ложки (краще дерев'яні), можна новий олівець. "Голка" прикріплюється до "Нитки" міцно.

Завдання для гравців: Один з гравців команди починає просувати "голку з ниткою" через одяг дітей (від рукава до рукава). Завдання команди допомогти один одному, щоб швидше опинитися всім "на мотузці". Можна продовжити гру, повернувши мотузку назад.

Гра "Лассо"

Матеріали: мотузка (5 м, на кінці якої закріплено кільце (діаметром 20 см). Пластиковая пляшка з водою або піском як ціль.

Хід гри: За сигналом ведучого гравці команд починають накидати кільце на ціль. Кожному гравцеві дається 5 спроб, якщо гравець жодного разу не попав він вибуває з наступного туру.

Перший тур: гравці попадають в ціль, що стоїть на відстані 3 м, у другому на 5 м, але кожне вдале попадання приносить команді 2 бали.

Гра "Рибалки та рибки"

Матеріали: мотузка з тягарем на кінці.

Правила: Команда обмінюється ведучими. Ведучий стає в центр кола й починає розкручувати мотузку з тягарем на кінці. Діти, що стоять у колі, при наближенні мотузки повинні підстрибувати. Хто не встиг і мотузка торкнулася ніг, вибуває з гри. Та рибка, яку не піймає рибалка, отримує звання "золотої".

Гра "Неслухняні кульки"

Матеріали: лійка (можна зробити з верхньої частини пластикової пляшки), до якої прив'язано на мотузці (40-50 см) кульку (можна використовувати футляри з кіндерсюрпризів)

Правила: Починає гру капітан. Він має 10 спроб попасти кулькою в лійку. Як тільки м'ячик у лійці, капітан має право взяти собі наступного гравця в команду, кого він забажає.

Гра "Мотузяний тетрис"

Матеріали: зав'язана кільцем мотузка довжиною близько 5 м або резинка для стрибання у кожної команди.

Правила: За сигналом ведучого команда повинна утворити за допомогою мотузки загадану фігуру. Виграє команда, яка швидше і цікавіше виконає завдання.

Приблизний перелік завдань: трикутник, квадрат, коло, прямокутник, зірочку, квіточок, метелик тощо.

Примітка: Для маленьких дітей при вивченні гри потрібно допомога координатора з дорослих чи дітей старшого віку.

Гра "Довгі коси"

Матеріали: обруч, на якому закріплено 6 мотузок однакової довжини по 3 з кожного боку.

Правила: За сигналом ведучого, пересуваючись попід мотузками, діти повинні сплести косу. Перемагає та команда, яка встигає сплести довшу косу за визначений час.

Гра "Лебідь, рак та щука"

Матеріали: мотузка зв'язується (утворюється кільце), 3 фішки. (Можна розіграти пляшку солодкої води)

Правила: 3-4 гравці стають рівномірно в мотузку (їх завдання: першому дотягнутися до фішки і схопити її). Початок гри за сигналом ведучого. Перемагає перший.

РОЗРОБКИ МАСОВИХ ЗАХОДІВ НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ

Вари, вари, горщику!

Конкурсно-розважальна програма

Мета: поглибити знання дітей про традиційну українську кухню; виховати почуття поваги до українських традицій, любов до Батьківщини; розширити знання дітей про побут українців; розвивати почуття колективізму, спритність, увагу дітей.

Обладнання: картопля, тенісні м'ячики відповідно до кількості учасників, миски із пшоном і гарбузовим насінням, плакати, маркери, кошики, казан, мішечки із сіллю, музичний супровід.

Хід заходу

Ведучий. Добрий день, діти! Пропоную вам узяти участь у конкурсній програмі «Вари, вари, горщику!», яка допоможе нам дізнатися про традиції української кухні. Протягом гри команди збиратимуть різні інгредієнти, які знадобляться для останнього конкурсу. За перемогу в конкурсах команда може отримати максимальну кількість балів — 5 балів.

Бажаю вам успіхів!

Конкурс 1. «Хто більше?»

Ведучий. Українська кухня різноманітна й багатогранна. Є в нас і суто українські страви, і запозичені. Кожна господиня мала свої неповторні секрети приготування страв. Перший конкурс дасть нам можливість перевірити, як ви знаєте страви української кухні.

Завдання. Кожна команда по черзі називає традиційні українські страви, випічку тощо. Виграє команда, яка назве найбільшу кількість страв, не повторюючись.

Конкурс 2. «Візитівка»

Ведучий. Не дивуйтеся, що наш наступний конкурс називається «Візитівка», адже ми пригадали стільки назв українських страв!

Завдання. Вигадайте назву й девіз своєї команди, щоб вони були пов'язаними з українською кухнею.

Конкурс 3. «Шалена картопля»

Ведучий. Одним із основних інгредієнтів традиційних українських страв є картопля.

Завдання. Навпроти кожної команди стоїть кошик із картоплею. Необхідно перенести її за допомогою ложки. Виграє та команда, яка швидше виконає завдання.

Конкурс 4. «Соковита зелень»

Ведучий. Майже жодна страва не обходиться без додавання зелені: петрушки, кропу, цибулі, часнику.

Завдання. Кожна команда повинна подолати дистанцію навприсідки, уявляючи, що збирає соковиту зелень на городі. Виграє та команда, яка швидше виконає завдання.

Конкурс 5. «Горобці-молодці»

Ведучий. У раціоні українців завжди були каші.

Завдання. Навпроти кожної команди — миска із пшоном і гарбузовим насінням. Кожен учасник повинен відібрати гарбузове насіння, а пшоно залишити. Останній гравець команди забирає миску із пшоном. Виграє команда, яка швидше за інших виконає завдання.

Конкурс 6. «Незвичайне полювання»

Ведучий. Українську кухню складно уявити без м'яса. Це свинина, яловичина, домашня птиця і, звичайно, сало.

Завдання. Навпроти команд знаходяться плакати. Необхідно намалювати на них півня, до того ж кожен учасник малює лише по одному елементу. Виграє команда, яка швидше виконає завдання.

Конкурс 7. «Чумаки»

Ведучий. Жодна страва в Україні та й в усьому світі не обходиться без солі. Сіль нашим господарям поставляли славні чумаки.

Завдання. Кожен учасник команди долає задану дистанцію з імпровізованим мішком із сіллю. Виграє команда, яка швидше виконає це завдання.

Конкурс 8. «Курочка Ряба»

Ведучий. Для чималої кількості страв української кухні потрібні яйця.

Завдання. Навпроти команд знаходиться шапка — «гніздо курочки Ряби», у ньому — «яйця» — м'ячики для настільного тенісу. Необхідно всі яйця перенести за допомогою кошика. Виграє команда, яка швидше виконає завдання.

Конкурс 9. «Козацький куліш»

Ведучий. Наша ігрова програма завершується. Та в нас залишився останній конкурс. Недарма сьогодні всі команди збирали до своїх кошиків різні «продукти». Зараз із них ми готуватимемо найулюбленішу страву наших пращурів — козаків. Можливо, хтось уже здогадався про що йдеться?

Правильно, діти, це козацький куліш!

Завдання. Перенести всі інгредієнти, що знаходяться біля команд, до одного великого казана. Виграє команда, яка швидше виконає це завдання.

Підбиття підсумків заходу

Нагородження переможців

Давайте знайомитися!

Заняття з елементами тренінгу

Мета: створити позитивну атмосферу та налаштувати дітей на активний відпочинок у таборі; допомогти дітям познайомитися одне з одним, із вихователями, а також ознайомитися з режимом роботи і правилами перебування в таборі; розвивати вміння висловлювати власні думки, почуття колективізму; виховувати любов і повагу до Батьківщини.

Обладнання: кольоровий папір, ножиці, клей, фломастери, клубочок ниток, мультимедійне обладнання.

Хід заняття

(Демонструється відео про Україну)

Педагог. Україна... Земля, де ми народилися, де живемо і зростаємо. Сьогодні я хочу запросити вас у дивовижну подорож просторами нашої Батьківщини, яка допоможе дізнатися чимало нового й цікавого про Україну, ознайомити вас з українською культурою, традиціями та історією рідної землі. І

не дивно, що 14 днів, які ми разом проведемо в таборі, ми об'єднали в дуже просту і водночас змістовну назву табірної зміни «Я люблю Україну!». Сподіваюся, що наш спільний відпочинок буде цікавим, веселим, різноманітним і запам'ятається на все життя!

Вправа «Знайомство»

Педагог. Перш, ніж ми розпочнемо нашу роботу, пропоную вам познайомитися. Допоможе нам у цьому чарівний клубочок. Той, кому в руки потрапить клубочок, повинен назвати своє ім'я, сказати, за що він любить Україну, і передати клубочок наступному вихованцю. Наприклад, «Мене звали Юлія. Я люблю Україну, тому що це земля, на якій я народилася».

(Виконання вправи)

Вправа «Інтерв'ю»

Педагог. Наступна вправа допоможе нам краще пізнати одне одного, з'ясувати, хто чим полюбляє займатися у вільний час. Для цього вам необхідно об'єднатися в пари і протягом 5 хв. поспілкуватися, розповісти про себе. Коли цей час завершиться, кожен із вас повинен розповісти про свого сусіда.

(Виконання вправи)

Вправа «Нас єднає...»

Педагог. Продовжимо наше знайомство. Наступне завдання: ви повинні об'єднатися в пари, стати одне навпроти одного і протягом 15 с уважно розглянути свого партнера. Коли цей час завершиться, ви повинні повернутися спинами й назвати те, що у вас спільне: колір очей, довжина волосся, зріст, прикраси тощо.

(Виконання вправи)

Вправа «Барвистий віночок»

Педагог. Діти, ви знаєте, що наша Батьківщина має чимало народних символів. Одним із них є віночок, до якого впліталися різні квіти. Перед вами на столі різнокольоровий папір, ножиці, фломастери і клей. Завдання: вам необхідно створити квітку, із якою ви себе асоціюєте, наприклад: мак, соняшник, ромашка, волошка тощо. Коли квітка буде готова — напишіть на ній своє ім'я.

Потім ми всі ці квіточки вплетемо до віночка, який символізуватиме нашу дружбу, повагу до народних традицій і любов до України.

(Виконання вправи)

Вправа «Табірне життя»

Педагог. Ось ми з вами і познайомилися! Тож настав час ознайомитися з правилами перебування в нашому таборі.

(Інформаційне повідомлення про режим роботи табору, правила поведінки, розучування табірного гасла, пісні тощо, розподіл дітей у загони.)

Вправа «Побажання»

Педагог. Літо — це чудова пора! Воно дарує нам відпочинок, ігри та розваги, захопливі пригоди, здійснення мрій і чимало інших сюрпризів. Вам залишилося виконати останнє завдання. Перед вами знаходяться аркуші паперу у формі зерняток. Напишіть на них свої сподівання, побажання, чого ви чекаєте від відпочинку в таборі. У кінці табірної зміни ми перевіримо, чи справдилися ваші очікування, чи «проросли» ваші «зернятка», чи стануть вони барвистою галявиною із ваших теплих, щирих слів, надій і побажань.

(Виконується вправа, діти складають свої «зернятка» в кошик)

Підбиття підсумків заходу

Ми — нащадки козаків

Конкурсно-розважальна програма

Мета: поглибити знання дітей про історію козацтва; розвивати спритність, кмітливість, почуття колективізму; виховувати любов і повагу до історичного минулого українського народу, почуття гордості за Батьківщину.
Обладнання: мішки та речі, які в них можна збирати (миска, ложка, кружка, пляшка з водою тощо), картонні «камінці», конверти з прислів'ями, стрічки, повітряні кульки, мішки для стрибків, музичний супровід.

Хід заходу

Ведучий. Добрий день, діти! Запрошую вас взяти участь у конкурсно-розважальній програмі «Ми — нащадки козаків!», адже сьогодні в таборі день козацької слави. Зараз ми перевіримо, чи такі ж ви вправні, спритні й кмітливі,

як наші славні пращури — козаки. Кожна команда повинна сьогодні виконати 7 завдань, продемонструвавши свої уміння та знання. Максимальний бал за кожен конкурс — 5 балів. За підсумками всіх конкурсів буде визначений переможець.

Бажаю вам успіхів!

Конкурс 1. «Привітання»

Завдання. Кожна команда повинна презентувати назву, девіз, кричалку.

Конкурс 2. «Збираємося в похід»

Ведучий. Козаки часто подорожували. Для цього в них наготові завжди були зібрані речі, найнеобхідніші в кожній подорожі.

Завдання. Напроти кожної команди на певній відстані знаходяться речі: кружка, миска, ложка, пляшка з водою тощо. Учасники по черзі складають по одному предмету до мішка. Виграє команда, яка швидше виконає завдання.

Конкурс 3. «Дніпровські пороги»

Ведучий. Усім відомо, що назва Запорозька Січ утворилася від словосполучення «за порогами Дніпра».

Завдання. Навпроти команд по всій дистанції розкладено картонні «камінці». Кожен учасник повинен подолати відстань, стрибаючи по них. Виграє команда, яка швидше виконає завдання.

Конкурс 4. «Доповни прислів'я»

Ведучий. Козаки дуже любили рідну мову, шанували її та цінували. Нерідко вони використовували у своєму мовленні й справжні перлини української мови — прислів'я і приказки.

Завдання. Кожна команда отримує конверт, у якому знаходяться фрагменти прислів'їв і приказок. Необхідно доповнити прислів'я і приказки. За кожну правильну відповідь команда отримує 1 бал.

Конкурс 5. «Подарунки коханам»

Ведучий. Повертаючись із походів, козаки завжди привозили подарунки своїм коханам жінкам: коштовності, прикраси, дорогі тканини тощо.

Завдання. Один із учасників (бажано дівчинка) стає напроти команди поряд зі стільцем із стрічками. Інші гравці повинні прикрасити дівчину

стрічками, пов'язавши їх на неї, але обов'язково на різні частини тіла. Виграє команда, яка охайно пов'яже стрічки.

Конкурс 6. «Конкурс капітанів»

Завдання. Капітани команд повинні надути повітряну кульку, а потім лопнути її будь-яким способом. Виграє команда, капітан якої швидше виконає завдання.

Конкурс 7. «Перегони в мішках»

Ведучий. Козаки вмiли не лише воювати, а й розважатися. Однією з найулюбленіших їхніх забав були перегони в мішках.

Завдання. Кожен учасник команди повинен подолати певну дистанцію, стрибаючи в мішку. Виграє команда, яка швидше виконає завдання.

Підбиття підсумків

Нагородження

Святкова вистава «У країні Нептуна»

Дійові особи:

Нептун – морський цар

Амо – його дружина

Морей – син Нептуна

Нея – молодша дочка Нептуна

Морава – наречена Морей

Борей – бог вітру

Орифія – полонянка Борей

русалки

Баба Яга

чорти

На березі – сцена. Декорації відтворюють оздоблення підводного палацу Нептуна. Ведучий з дітьми приходить на берег і виголошує, що зараз вони разом матимуть змогу зазирнути у чарівне підводне Нептунове царство. Усі займають свої місця. Починається вистава.

Дія перша

За обіднім столом зібралася уся Нептунова родина.

Амо. Завтра, мій господарю, на землі свято на твою честь. Чи певен цар царів, що ми готові вийти на берег, щоб привітати людей?

Нептун. Я наказав капітану Інго перемонтувати човен, люба.

(продовжує їсти, не звертаючи уваги на тривогу оточуючих)

Морей. Тату, до чого тут човен?! *(за сценою щось гримить)*

Нептун. До того, що я особисто збираюсь плисти на човні, а ти, якщо хочеш, йди пішки. Не заважай батькові їсти! *(згодом)* Де мої русалоньки, нехай порадують своїм танцем старого.

Морей розгніваний встає і йде з-за стола. За ним поспішає Морава. Русалки виходять і танцюють.

Амо. Завтра важливий день для наших дітей, Нептуне. Ти сам призначив їхнє весілля на день зустрічі з людьми.

Нептун. То й що?

Амо. То й що? Чи ти не чуєш, що Борей розлютився вкрай. На морі такий вітер, хвилі вище за сонце.

Нептун (сміється). Ти боїшся втонути, люба?

Амо. Ні, я боюся, що цар царів мене не чує і не хоче чути.

Нептун. Досить! Ви самі знайшли лихо на свою голову. Борей – мій друг. Він сотні років ганявся по світу за своєю Орифією, і коли, нарешті, її наздогнав, коли вже зачинив її серед своїх хмар, мої дурнуваті діти викрали її і привели до мене в царство. Як же мені тепер звернутись до Борей?

Амо. Звернись до могутнього Океану, він мудрий і щось порадить.

Нептун. Я був у нього на прийомі, Амо. Він добрий дід, але справедливий. Згадай, колись і ти тікала від мене. Океан допоміг тобі, але я не скорився його волі. Я знайшов свою кохану і привіз до себе в палац. З тих пір ми разом, дякувати Зевсові, щасливі удвох.

Амо. Але ж ти, милий, був молодий та вродливий, а Борей нині старезний дідуган. Та й характер у нього – сам Зевс боїться з дому вийти, коли Борей свої вітри ганяє. Орифія земна дівчина, їй жити серед людей належить, кохати земного хлопця.

Нептун. Не знаю, люба. Не знаю. Хіба що... *(замислившись, іде зі сцени. За ним і Амо).*

Дія друга

Та сама кімната, куди заходять Морей, Морава, Орифія.

Орифія. Господи, що робити мені, нещасній, через мене у вас негаразди. Завтра останній день, коли ви можете одружитись.

Морава. За нас не хвилюйся. Зевс не забуде про своїх дітей.

Вбігає мала Нея. Сама вона задихана, волосся розкуйовджене, уся перемазана сажею.

Морей. Заклинаю Океана, Зевса та батька Нептуна у свідки! Де ти була, мала бешкетниця? Тебе чекали обідати, а ти знову з чортами та їхніми чортенятами бавилась. Чи бачив хто у світі таке, щоб царівна моря через вогонь стрибала? Скільки разів Головний Чорт та Баба Яга батьку Нептуну скаржилися, що усі вогнища мала Нея позаливала і нема на чому земних грішників смажити.

Нея. У чортів хоч весело, та й з Ягою є про що поговорити. Чи мені тут сидіти та дивитись цілими днями, як Орифка плаче? А за те, що насварився на мене, нізащо тепер не розповім, що мені стара Яга повідомила. *(Перекривлює усіх, сміється)*

Усі разом. Нея, рибочко, розкажи, розкажи, розкажи.

Мала царівна не погоджується.

Морей. Ну що ж, ти сама відмовилась від морозива...

Нея. Ні! Ні! Я все розкажу! На землі є хлопець, який дуже за вашою Орифкою сохне. Чорти переповідали, що коли він до Борея сам прийде та три загадки вгадає, то Борея Орифію сам йому віддасть. А ні, то чорти його до себе в пекло потянуть...

На сцену вискакують чорти та Баба Яга. Танцюють

Дія третя

На сцені Баба Яга, чорти, Орифія, Морава, Морей, Нерей. Всі вони церемонно вітаються. На сцені з'являється Нептун. Всі схилиються в пошані.

Баба Яга. Володарю моря, навіщо кликав нас грішних у свої покої.

Нея. Тату, татусю, невже ти підпишеш мир із Чортландією, і я вільна буду ходити бавитись туди?

Нептун. Цить, дівчисько! *(До Баби Яги).* Яга, кумонько, порятуй мене від того лиха – гніву Бореєвого. Ти все чуєш, все знаєш.

Раптом над табором здіймається страшенний шум. На сцені на підвищенні з'являється сам бог вітрів Борей.

Борей. Не чекали не мене?
Веселі ж тут збори!
Здійму вітер?
Здійму хвилі,
Розгуляюсь на просторі,
Розхвилюю синє море
Не зарадить нам Нептун!

Нептун. Погрожувати мені?! Та як ти смієш, старий невдахо!

Борей. Не буде війни, кумо, помиримось! Вже наказав я старій Язі привести до мене земного хлопця. Якщо відгадає він мої загадки, піде з ним Орифія, якщо ж ні, то буде все по-моєму.

Баба Яга та чорти ведуть до Борей якогось хлопця, вихопленого з натовпу глядачів. Борей задає йому три загадки. Буде цікавіше, якщо вони стосуватимуться безперечно життя дітей у таборі: чи то певних, чи то певних осіб, чи то загальних порядків. Тим часом Нептун та Борей на сцені братаються. Опускається завіса.

Хлопець з Орифією на березі беруть на себе роль ведучих і закликають усіх присутніх гукати Нептуна з русалками з глибин морських.

Далі відбувається традиційне для свята Нептуна дійство: звіт про справи у таборі, суд над тими, хто „заважає” дітям вільно відпочивати у таборі.

Закінчується усе красиво церемонією одруження Морей та Морави, що супроводжується піснями та танцями.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КОНКУРС «НАЙПРОЗУМНІШИЙ»

I ТУР «Загадковий»

- 1) Навкруги вода, а з питтям біда. Хто знає – де це буває ? (на морі).
- 2) Усіх обшиваю – сама одягу не маю (голка).
- 2) Сам маленький, а шубка дерев'яна (горіх).
- 3) Хто стоїть лише тоді, коли бігає, а як спиниться – упаде ? (велосипед).
- 4) Сімсот соколят на одній подушці сплять (соняшник).
- 5) Червоні коромисла через воду повисли (веселка).
- 6) Хоч не шию я ніколи, а голок в мене доволі (їжак).
- 7) Завжди в роті, а не проковтнеш (язик).
- 8) Що стоїть посередині Парижа? (буква «Р»).
- 9) Одного батька і одної матері дитина, а нікому з них не син (дочка).

II ТУР «Швидкість мислення»

Кожен учасник отримує аркуш паперу, на дошці вивішується слово «Гідроелектростанція». Завдання — скласти якнайбільше слів з літер даного слова. Кожна літера може використовуватись лише 1 раз в кожному слові.

III ТУР «Запитання з різних областей знань»

(відповіді записуються на аркушах паперу)

1. Скільки братів було у Котигорошка? (6) Варіанти: 3,4, 5, 6.
2. Виготовлення з дерева хатнього начиння (лав, столів, тощо) — це.... Варіанти: Стельмахство, столярство, чинбарство, чимарство.
3. Як називаються записи подій у хронологічній послідовності? Варіанти: оповідки, перекази, літописи, казки.
4. Назва козацьких човнів.... Варіанти: регати, чайки, ластівки, лайнери.
5. Найбільша у світі ягода – це... В.: суниця, манго, вишня, гарбуз.
6. Найбільший ссавець у світі — це... В.: слон, бегемот, кіт, динозаври.
7. Найвища точка України – це ... В: Говерла, Ай-Петрі, Еверест, Джомолунгма.

IV ТУР «Логіка»

Конкурсанти отримують по 3 сірники. Завдання: скласти з 3 сірників чотири (час 5 хв.).

Слово журі.

Вікторина на тему «Ліс - наше багатство»

1. Які дерева лісів називають патріархами? (дуби).
2. Назвати найбільший лісовий заповідник нашої країни? (Карпатський).
3. Назвати 10 лікарських рослин (трава, кущі, дерева).
4. Назвіть перші весняні квіти (підсніжник, первоцвіт, фіалка, ряст, медунка, печіночниця).
5. Який первоцвіт називають квіткою 12 богів? (первоцвіт).
6. Які первоцвіти використовуються в парфумерній промисловості? (фіалка, конвалія).
7. Як можна визначити вік зрізаного дерева? (за річними кільцями).
8. З насіння яких дерев виготовляють олію? (кедр, бук).
9. Які хвойні дерева ви знаєте?
10. Які лісові птахи сприяють природному лісовідновленню? (сойка, дятел, шишкар, дрізд).
11. Назвати 5 отруйних грибів.
12. Назвати 10 їстівних грибів.
13. Назвати автора оповідань: „Хто чим співає?". „Лісові хатинки", „По слідах", Чий ніс кращий?", „Кузя двохвостий"? (Біанкі Віталій Валентинович).

Вікторина «Птахи»

1. Назвіть 5 зимуючих птахів.
2. Назвіть 5 перелітних птахів.
3. Які птахи прилітають до нас з півдня першими? (шпаки).
4. Які птахи влаштовують по кілька гнізд на одному дереві? (граки).
5. Яке місто літає? (орел).
6. Який співучий птах прилітає до нас останнім? (іволга, вона має яскраве забарвлення, прилітає, коли дерева вкриті листям).
7. Скільки потрібно взяти «А», щоб утворився птах? (40).
8. Чому не можна брати в руки яєчка птахів? (птахи залишають ці гнізда).
9. Що страшніше птахам голод чи холод? (холод).
10. Чому качки, гуси не тонуть? (їх пір'я змазане жиром і не змокає).
11. Чому сову називають корисним птахом? (поїдає мишей – за рік до 1000).

Вікторина «Наші тварини»

1. Чому весною не полюють на хутрових звірів? (Весною звірі линяють, якість хутра втрачається; крім того, весною у них народжуються малята).
2. У якої тварини восени народжуються малята? (у зайчихи; останні зайчата називаються „егітадними“).
3. Сліпими чи зрячими народжуються малята-зайчата? (зрячими)
4. Товстим чи худим залягає ведмідь у барліг? (товстим, жир гріє ведмедя).
5. Яких тварин називають «лісовими інженерами»? (бобрів).
6. Куди зайцеві бігти зручніше – згори чи вгору? (У зайця передні ноги коротші, а задні довгі, тому він легко біжить вгору, а згори летить, перевертаючись через голову).
7. Назвіть найменшу пташку в світі? (колібри).
8. Назва якого птаха нагадує жабу? (кваква)
9. Чому граки ходять по полю під час оранки? (з'їдають личинки комах, що містяться у зораному ґрунті).
10. Які птахи не сідають на землю? (стрижі).
11. Якого птаха підтримує хвіст, коли він сидить на дереві? (дятла).
12. Чиї пташенята не знають матері? (зозулі).
13. Який птах найшвидше літає? (стриж).
14. Чому кури, індики ковтають маленькі камінці? (шлунок з камінцями замінює зуби).
15. Які птахи риють нору для гнізда? (берегова ластівка, зимородок, щурка).
16. Які жуки мають назву того місяця, у якому народжуються? (хрущі травневі).
17. Куди діваються метелики восени? (більшість гине, а деякі забираються в щілини будинків, дерев, парканів, де і перезимовують).
18. Чи завжди рак пересувається спереду назад? (плаває рак назад, але до їжі пересувається уперед).

Спортивний турнір «Подорож у спортляндію»

Учень 1 : Добрий день, шановні друзі,
мама, тато, вихователі!

Ми за все вам вдячні дуже,
Наш уклін вам до землі!

Учень 2: В нас турнір сьогодні, наче свято,
Ми прийшли всі залюбки –

Я і мама, і наш тато.
Будем гарно працювати
І надіємось на те,
Що займемо найперше місце,
Що ми будемо найсильніші!
Учень 3: Гей, колего зачекайте,
Нащо так себе хвалить,
Ви вперед не забігайте,
Час покаже, час навчить.

Учень 4: От, от, ось і я так думав,
Що навіщо цей базар?
В нас журі, воно й розсудить,
Хто з вас виграв, а хто програв.

Учень 5: Любі друзі! Не сваріться,
Весело всміхніться!
У нас радість всім довкола –
За руки візьміться.

Учень 6: Хай не буде суперечок
Поміж нас ніколи,
Нехай гра нас об'єднає
В нашій рідній школі.

Привітання команд

Учень 7: У команді «Капітошка»
Всі красиві діти –
Розумні, спритні, дружні, і швидкі.

Учень 8: Ми їх із святом хочемо привітати
І побажати успіхів у грі.

Учень 9: Ось і знову в таборі свято,
Чути гомін, жарти, сміх.
В ігри грають тут завзято
І вітають дружно всі.

Завдання (4 бальна система)

1. Змагання « Хто швидше?». Зав'язування бантів (по дві дівчинки від команд). Зав'язування шнурків на черевиках (по 2 хлопчики від команди).

2. Посади картоплю (10 штук).

Кожна команда повинна висадити і зібрати картоплю:

перший біжить і висаджує, повертається назад і збирає. Те ж виконує і наступний учасник. Хто швидше?

3. Проскакати вперед на правій нозі, а назад – на лівій

4. Кільце

Тато бере круг; біжить до вказаного місця, повертається назад і зачіпає маму, біжить дистанцію, повертаються, забирають дитину (потім другу і т.д.)

5. Казковий герой

Зробити казкового героя з моркви, яблука, горіхів, буряка, картоплини за допомогою ножа, пластиліну.

6. Намалювати сім'ю із заплющеними очима.

7. Пострибати на скакалці вперед і назад.

Слово журі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/375-17>.
2. Постанова КМУ від 28.04.2009 №422 «Про затвердження Типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/422-2009-%D0%BF>.
3. [Підбірка матеріалів до проведення заходів у літніх таборах] // Початкова освіта (Шкільний світ). – 2013. – № 17. – С. 1-31.
4. [Розваги в літньому таборі] : [добірка цікавих, пізнавальних заходів, ігор, конкурсів та розваг] // Позакласний час. – 2013. – № 9-10. – С. 17-44.
5. Андреева Ю. Табірна зміна: матеріали для організації роботи в пришкільному літньому таборі / Ю. Андреева // Позашкілля. – 2016. – № 4. – С. 44-63. – Бібліогр.: с. 63.
6. Барвисте літо, літечко!: [добірка матеріалів для роботи з дітьми в літньому таборі] // Позакласний час. – 2016. – № 5. – С. 3-30.
7. Бондаренко В. «Школа успіху» Кличків / В. Бондаренко // Обдарована дитина. – 2014. – № 3. – С. 52-57.
8. Виховні заходи у пришкільному таборі: сценарна мозаїка : [добірка сценаріїв для роботи з дітьми в літньому таборі] // Позакласний час. – 2016. – № 5. – С. 31-42.
9. Глинська І. В. Досвід роботи пришкільних таборів з денним перебуванням / І.В.Глинська // Педагогічна майстерня. – 2014. – № 3. – С. 8-22.
10. Гусік Л. Сонечко: літній пришкільний табір відпочинку /Л. Гусік // Шкільний світ. – 2012. – № 21-22. – С. 3-12.
11. Дівенко В. Г. Пришкільний оздоровчий табір «Романтик»: літній відпочинок дітей / В. Г. Дівенко, О. А. Чуба // Позакласний час. – 2011. – № 6. – С. 33-44.
12. Завітало в гості літо: організація відпочинку школярів : [добірка статей] // Позакласний час. – 2012. – № 9-10. – С. 43-64.
13. Загній І. А. Відпочиваємо разом: програма для успішної адаптації підлітків у літньому таборі / І. А. Загній // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2014. – № 6. – С. 2-23. – Бібліогр.: с. 23.

14. Іщук О. Табір моєї мрії: тематичні табірні зміни позаміського закладу "Острозький дитячий санаторно-оздоровчий комплекс "Корчагінець" : [добірка матеріалів] / О. Іщук // Позашкілля (Шкільний світ). – 2012. – № 1. – Вкладка. – С. 1-20.
15. КВК "Квітуча планета"] / С. М. Олійник // Початкове навчання та виховання. – 2011. – № 14-15. – С. 2-8.
16. Коваленко О. Пам'ятка вожатому: методичні рекомендації для роботи в літньому таборі: [методичні поради; назви загонів та гасла; ігри, конкурси] / О. Коваленко // Позашкілля (Шкільний світ). – 2013. – № 5. – С. 34-40.
17. Коваль Н. Г. Розваги у шкільному таборі: конспекти виховних заходів: [заняття та конкурси] / Н. Г. Коваль // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2014. – № 4. – С. 9-13.
18. Колпакова О. Екокраїна: програма літнього пришкольнього табору з денним перебуванням / О. Колпакова // Шкільний світ. – 2012. – № 21-22. – С. 13-30.
19. Леонова Н. Секрети успіху вожатого і вихователя: [добірка методичних матеріалів] / Н. Леонова // Шкільний світ. – 2013. – № 15. – С. 4-36.
20. Логінова Н. Метелик: шкільний екологічний табір для учнів 5-7 класів / Н.Логінова // Шкільний світ. – 2012. – № 21-22. – С. 31-38.
21. Майстерня вожатого: [добірка цікавих, пізнавальних заходів, ігор, конкурсів та розваг] // Позакласний час. – 2014. – № 5. – С. 51-90.
22. Мироненко О. О. Брейн-ринг з географії: захід для літніх дитячих таборів / О.О.Мироненко // Обдарована дитина. – 2011. – № 6. – С. 28-32.
23. Мищенко Т. А. Захід для літніх дитячих таборів "Інтелектуальні перегони" / Т.А.Мищенко // Обдарована дитина. – 2011. – № 6. – С. 39-41.
24. Організація свят у літньому оздоровчому пришкольньому таборі / О. Візір [та ін.] // Позашкілля (Шкільний світ). – 2012. – № 4. – С. 46-49.
25. Перестороги літа: [добірка матеріалів, які підкажуть як подбати про свою безпеку під час літнього відпочинку, ознайомлять з правилами безпечної поведінки на воді, в лісі, при теплових та сонячних ударах, укусах комах, кліщів, змій, ураженні блискавкою, харчовому отруєнні] // Позакласний час. – 2014. – № 6. – С. 53-58.
26. Петик Ю. А. Коллективная творческая деятельность в летнем пришкольном лагере: [сценарій] / Ю. А. Петик // Початкове навчання та виховання. – 2012. – № 14-15. – С. 74-79.
27. Потомахіна Л. А. Психологічна гра "Команда": проводимо тренінг: [розвиток професійної компетентності вожатих в пришкольньому таборі] / Л.А.Потомахіна // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2014. – № 6. – С. 30-33.
28. Психолог у дитячому літньому оздоровчому таборі: [добірка матеріалів] // Психолог. – 2014. – № 7 (квітень). – С. 6-55.
29. Розваги в літньому таборі: [добірка цікавих, пізнавальних заходів, ігор, конкурсів та розваг] // Позакласний час. – 2013. – № 11-12. – С. 65-94.
30. Сценарна мозаїка: виховні заходи у літньому таборі : [добірка матеріалів про роботу табору відпочинку, виховні заходи, ігри, конкурси] // Позакласний час. – 2015. – № 5. – С. 21-33.
31. У майстерні Лісовичка: [своїми руками під час літнього відпочинку у таборах] // Позакласний час. – 2012. – № 11-12. – С. 71-75.